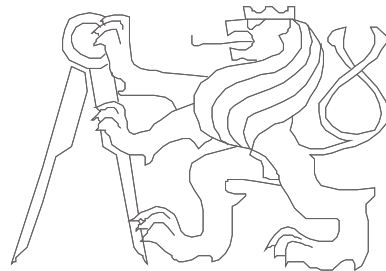

Architektury počítačů

Počítačová aritmetika

Miroslav Šnorek, Michal Štepanovský, Pavel Píša

České vysoké učení technické, Fakulta elektrotechnická

Důležitá poznámka úvodem

- Nechceme vás učit počítač navrhnout, ale
- Porozumět jeho struktuře, abyste mohli lépe využít jeho možností k dosažení jeho vyššího výkonu.
- Tento předmět je zejména o HW/SW interfejsu.
- Vychází ze světově uznávané knihy autorů
- Paterson, D., Henessy, V.: Computer Organization and Design, The HW/SW Interface. Elsevier, ISBN: 978-0-12-370606-5
- Stránky předmětu:
<https://cw.fel.cvut.cz/wiki/courses/a0b36apo/start>

Hodnocení a podmínky absolvování

Zápočet:

Kategorie	Body	Nutné minimum
4 domácí úkoly	24	10
Hlavní test (9. přednáška)	20	10
Týmový projekt	20	5
Celkem	64	

Zkouška:

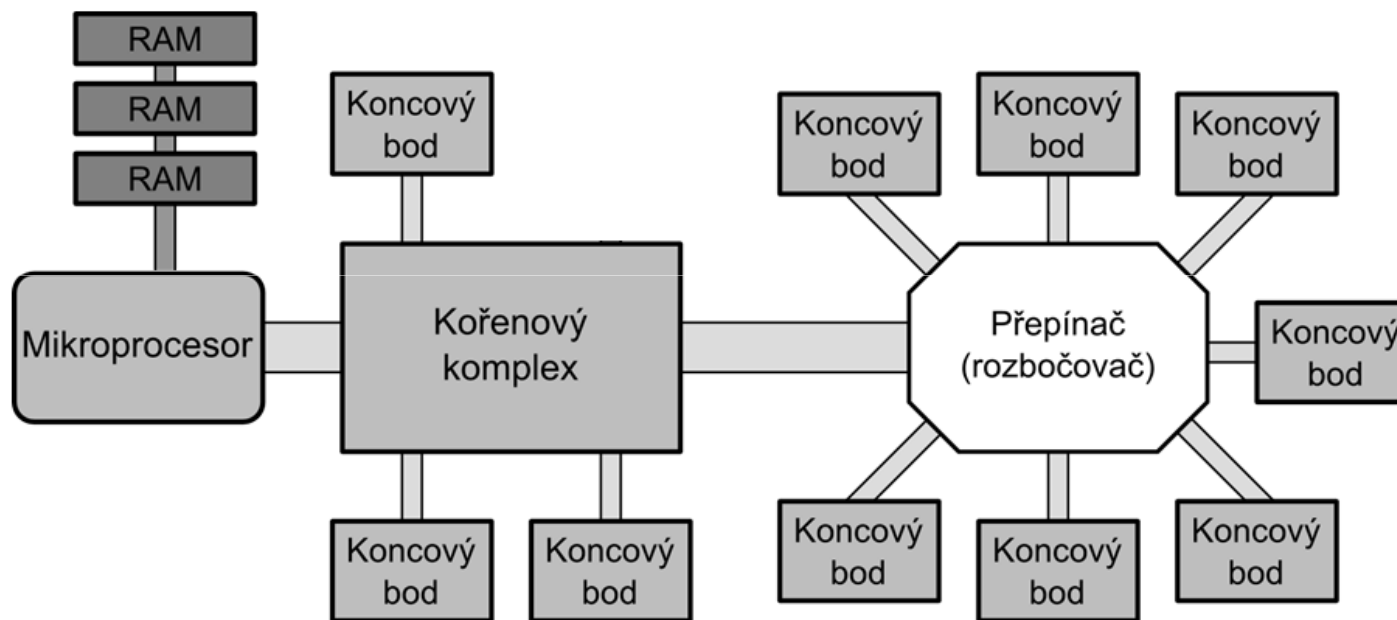
Kategorie	Body	Nutné minimum
Písemná část zkoušky	30	15
Ústní část zkoušky	+/- 10	0

Známka	Bodové rozmezí
A	90 a více
B	80 - 89
C	70 - 79
D	60 - 69
E	50 - 59
F	méně než 50

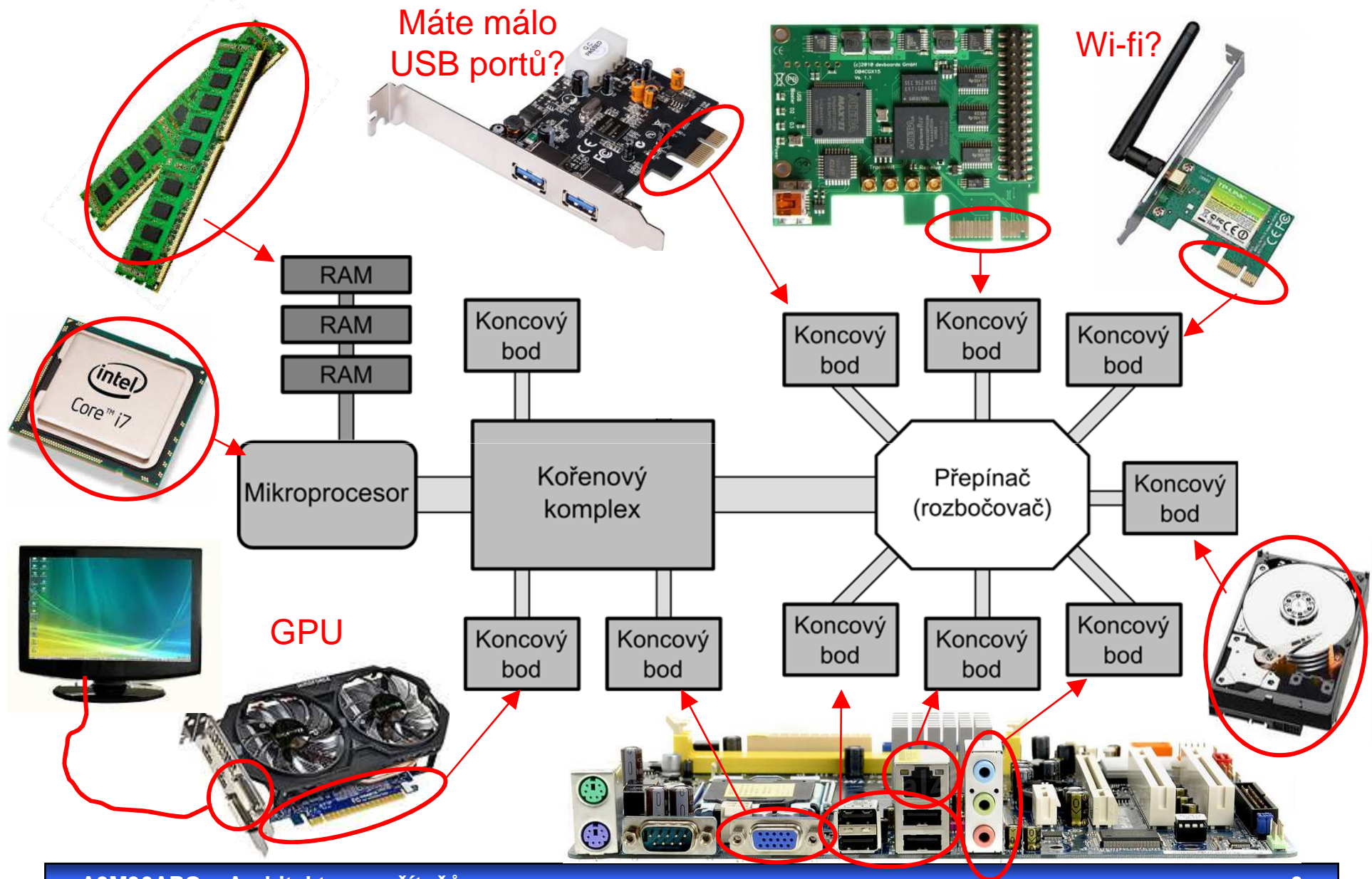
Architektura dnešního PC ???

Architektura dnešního PC

Architektura dnešního PC

Přehled témat přednášek

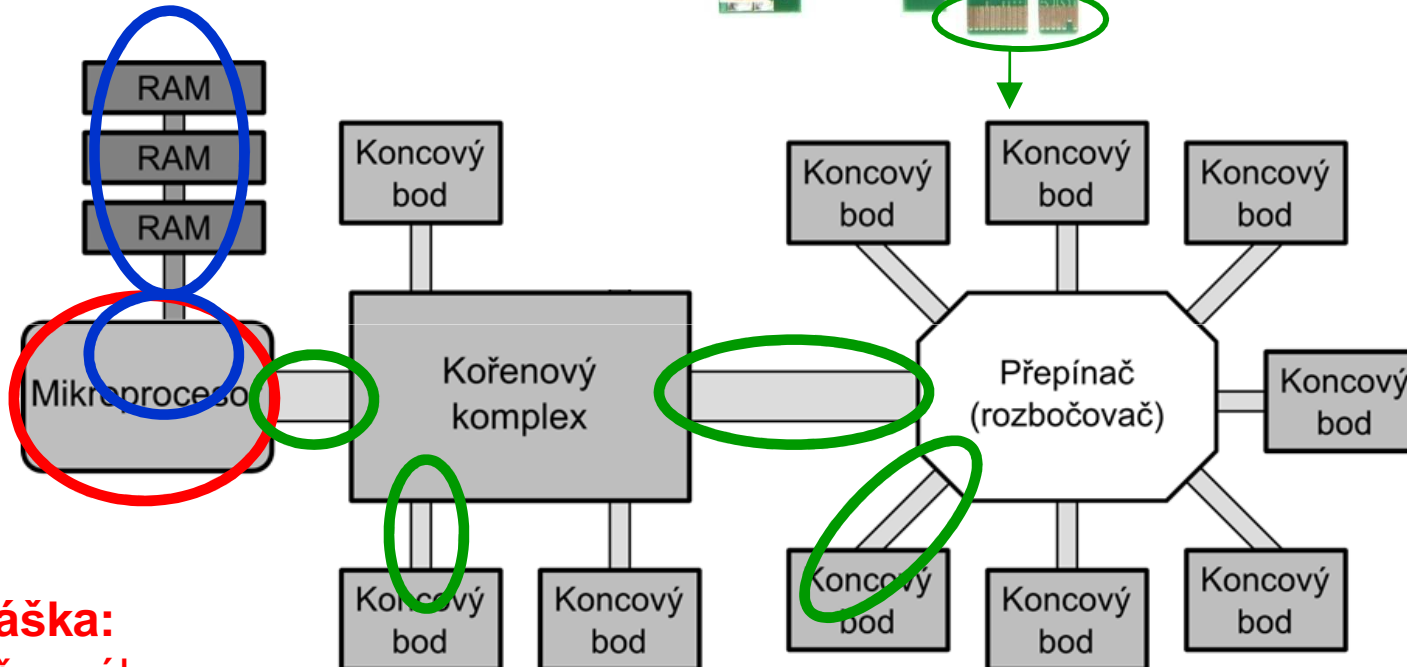
3. přednáška:
Paměťový subsystém –
hierarchie pamětí. Statická
a dynamická paměť

4. přednáška:
Paměťový
subsystém –
virtuální paměť

7. přednáška:
Vstupně/výstupní
podsytem. SW
pohled.

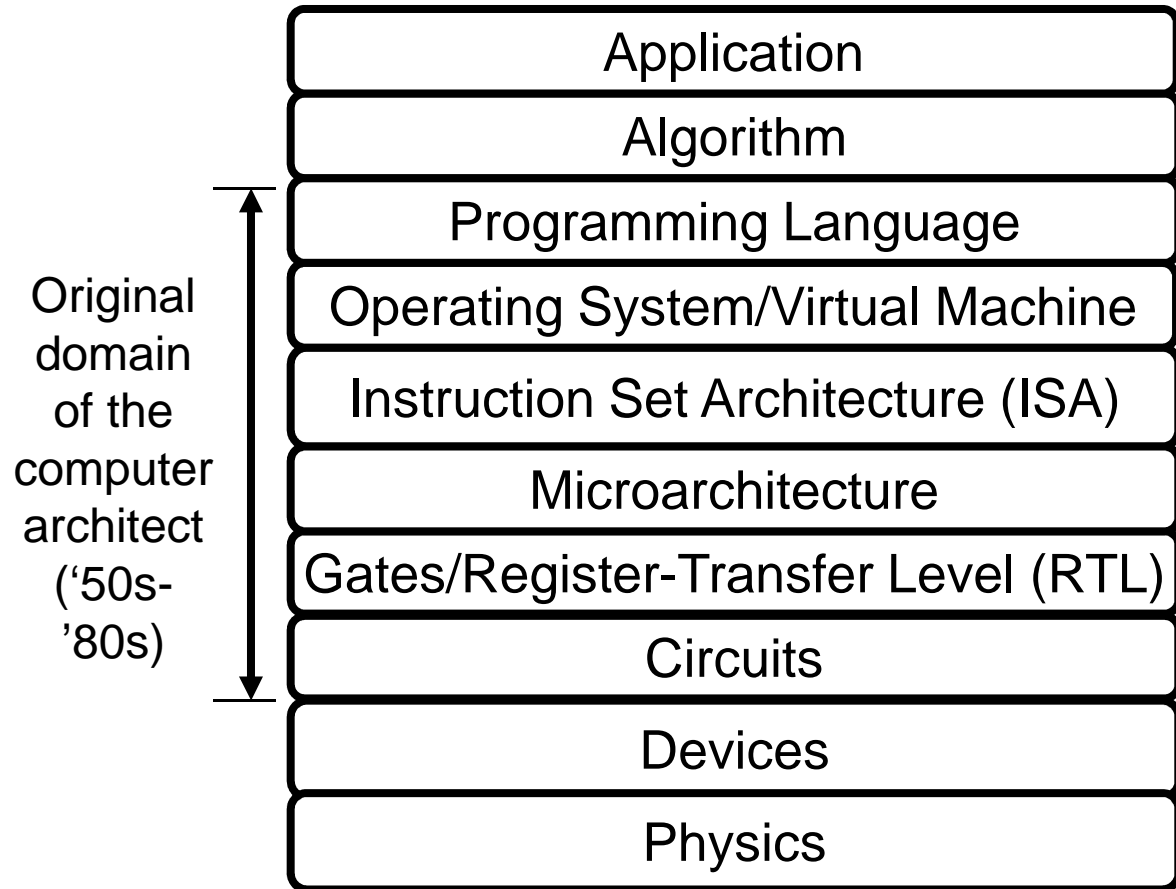
2. přednáška:
Návrh
jednoduchého
CPU,
Vykonávání
instrukcí,
Funkce řadiče

5. přednáška:
Princip zřetěženého
zpracování instrukcí,
Řešení hazardů uvnitř
CPU

6. přednáška:
Vstupně/výstupní
podsytem. HW pohled.
Sběrnice PCI, propojení PCIe, USB, SerialATA,
HyperTransport, QuickPath interconnect

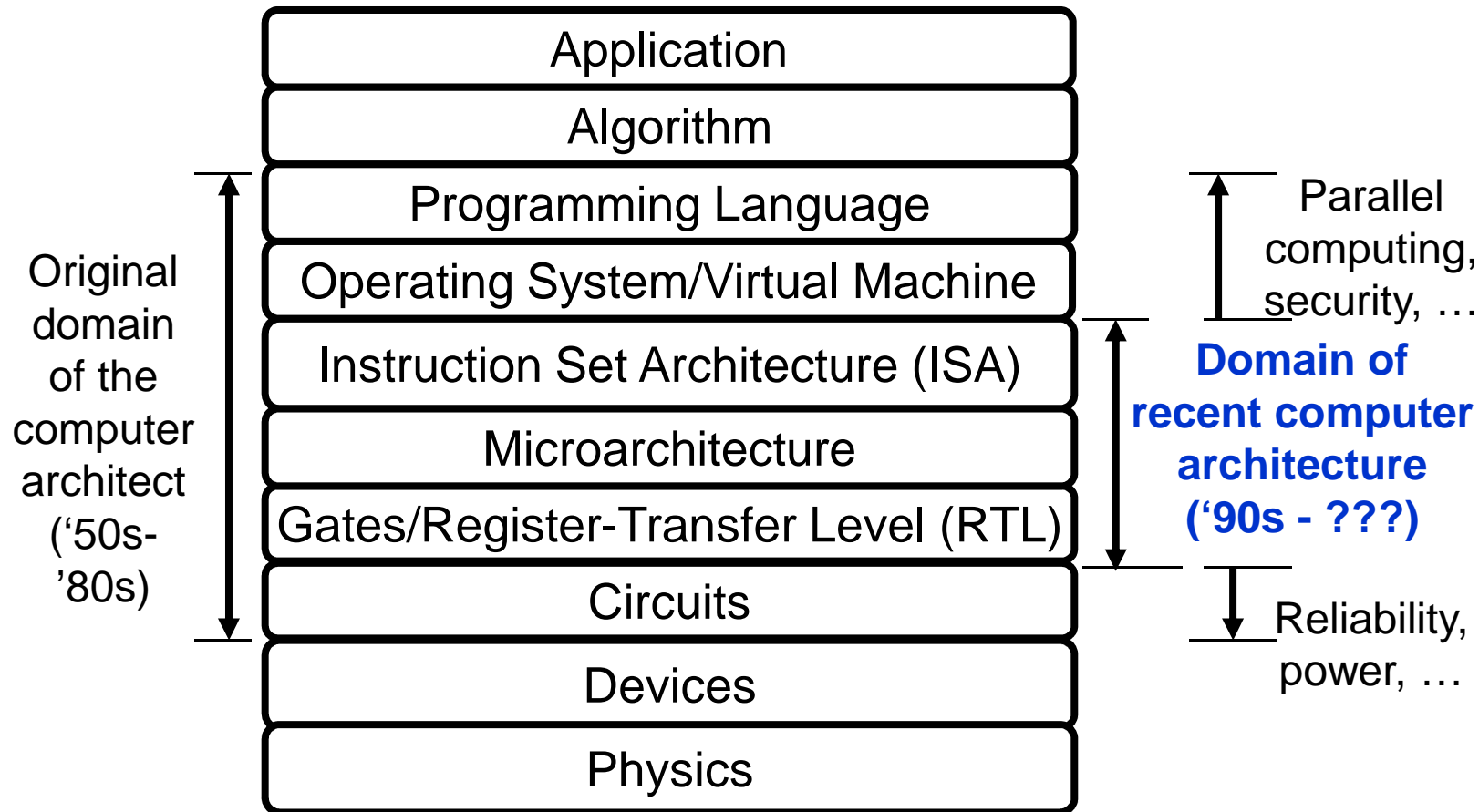
Co je to architektura počítače?

Reference: John Kubiatowicz: EECS 252 Graduate Computer Architecture, Lecture 1. University of California, Berkeley

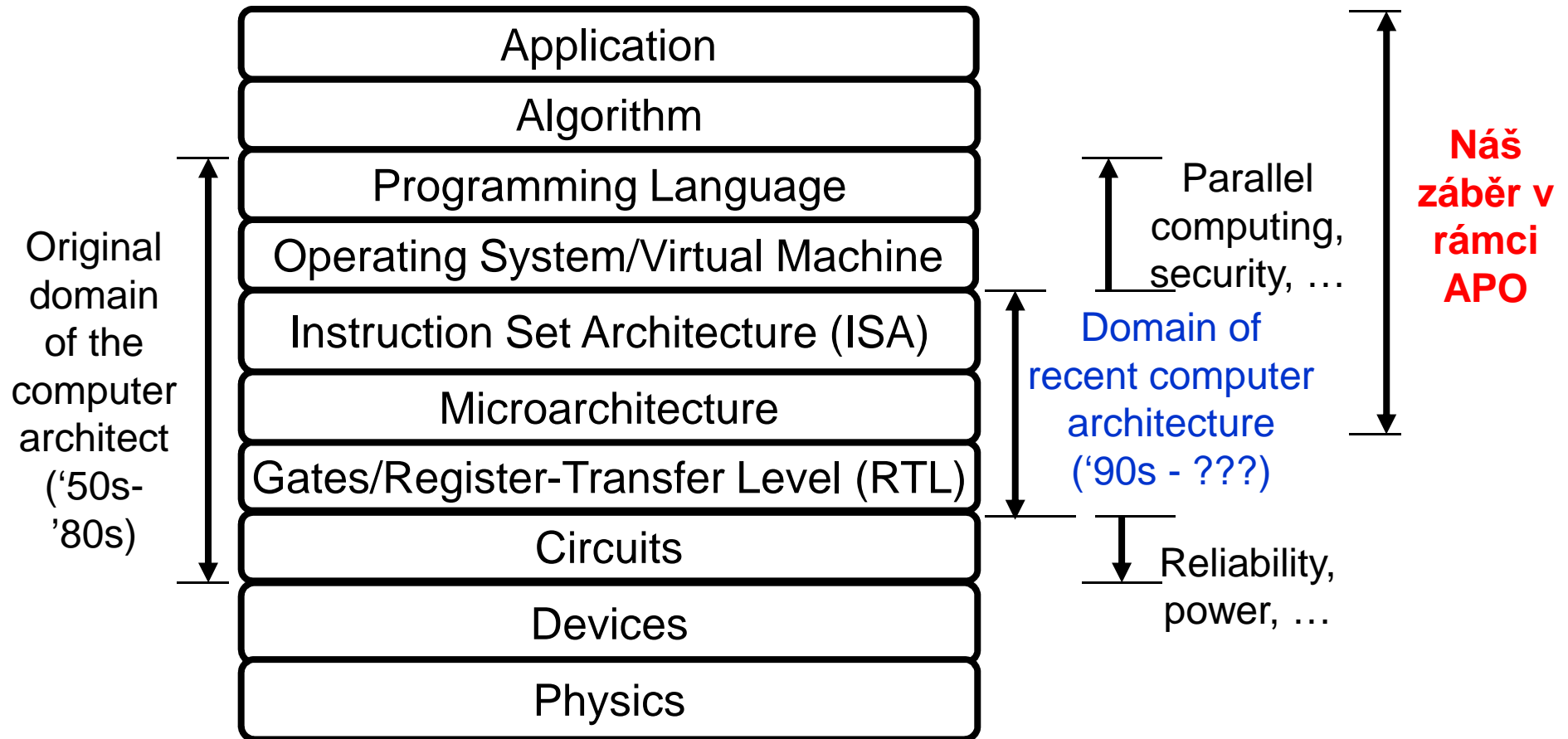

Co je to architektura počítače?

Reference: John Kubiatowicz: EECS 252 Graduate Computer Architecture, Lecture 1. University of California, Berkeley

Co je to architektura počítače?

Reference: John Kubiatowicz: EECS 252 Graduate Computer Architecture, Lecture 1. University of California, Berkeley

Přehled témat přednášek

8. Technické a organizační prostředky (vnější události, výjimky, reálný čas)
9. Sítě procesorů a počítačů
10. Předávání parametrů funkcím a virtuálním instrukcím operačního systému
11. Klasická registrově orientovaná architektura CISC (M68000)
12. Procesorová rodina INTEL x86, Od 8086 k EMT64
13. Přehled vývoje architektury a koncepcí CPU (RISC/CISC)
14. Víceúrovňový model počítače, virtualizace

Proč je potřeba studovat i nízkoúrovňovou konstrukci počítače

- Pro návrh nové počítačové/procesorové architektury
- Pro implementaci vybrané architektury v integrovaném obvodu/FPGA
- Pro obvodový návrh hardware/systemu (velké nebo vestavné systémy)
- Pro porozumění obecným otázkám a problémům ohledně počítačů, jejich architektur a výkonnosti
- **Pro to jak efektivně využívat existující hardware** (to znamená, jak psát kvalitní software)
  - Bez přehledu a pochopení chování, možností, omezení a limitace zdrojů není možné efektivně využít žádný hardware (pro moderní HW s více jádry a výpočetními subsystémy to platí dvojnásob)
  - Určitě lze vytvořit dobře placené programy i bez těchto znalostí, ale budou vyžadovat mnohonásobně silnější hardware a budou plýtvat zdroji. Není však takto možné vytvořit žádné náročné aplikace ať již na výkon nebo na ušetření energie. Přitom to je oblast kde probíhá skutečný vývoj a mají z dlouhodobějšího technologického a i vědeckého pohledu smysl.

Další motivace a příklady

- Předkládané znalosti jsou nutné pro každého programátora, jehož aplikace pracují i jen s větším ovšem dnes běžným množstvím dat nebo vyžadují netriviální výpočetní výkon
- Žádná práce s multimédií nemůže být vykonána dobře bez takovýchto znalostí
- 1/3 našeho kurzu je zaměřená i na přístup k periferiím
- Příklady
  - Facebook – HipHop for PHP -> C++/GCC -> machine code
  - BlackBerry (RIM) – our consultations for time source
  - RedHat – JAVA JIT for ARM for future servers generation
  - Multimedia and CUDA computations
  - Photoshop, GIMP (organizace dat v paměti)
  - Knot-DNS (RCU, Copy on write, Cuckoo hashing,)

Obsah 1. přednášky

- Jak se v počítači ukládají
  - Čísla typu INTEGER, bez i se znaménkem,
  - Čísla typu REAL,
  - Hodnoty typu LOGICAL?
- Jak se realizují základní operace
  - Sčítání, odčítání,
  - Posuny,
  - Násobení, dělení,

MOTIVACE: Co program vytiskne?

```
int main() {  
    int a = -200;  
    printf("hodnota: %u = %d = %f = %c \n", a,  
        a, *((float*)&a), a);  
  
    return 0;  
}
```

hodnota: 4294967096 = -200 = nan = 8

0x38 0xff 0xff 0xff

Základní terminologie

Číselná soustava:

- **Nepoziční číselná soustava** - hodnota číslice není dána jejím umístěním v dané sekvenci číslic, ale jejím vzhledem (zápisem/symbolem)

<http://diameter.si/sciquest/E1.htm>

- Hodnota čísla může být dána prostým součtem hodnot jednotlivých číslic (Egyptské číslice) nebo je zapotřebí použít nějaká pravidla (Římské číslice)

Základní terminologie

10, 100, 1000, 10000, 100000, 1 million

Hodnota čísla tedy je: 1 333 331

Základní terminologie

Číselná soustava:

- **Poziční číselná soustava** - hodnota každé číslice je dána její pozicí v sekvenci symbolů
- Množina všech symbolů (číslic) se nazývá **abeceda**
- Celá část je oddělena od zlomkové speciálním znakem (řádová čárka/tečka)

Λ – abeceda - Například {0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9} pro desítkovou soust.

z – základ (radix) soustavy – obvykle přirozené číslo >1

$a \in \Lambda$ - číslice

$$A \sim a_n a_{n-1} \dots a_0, a_1 \dots a_{-m}$$

$$A = a_n z^n + a_{n-1} z^{n-1} + \dots + a_0 + a_1 z^{-1} \dots a_{-m} z^{-m}$$

Základní terminologie

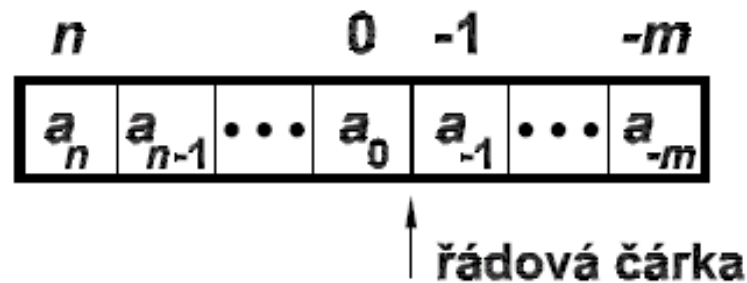
Například dekadické číslo

348,31

má hodnotu

$$3 \cdot 10^2 + 4 \cdot 10^1 + 8 \cdot 10^0 + 3 \cdot 10^{-1} + 1 \cdot 10^{-2}$$

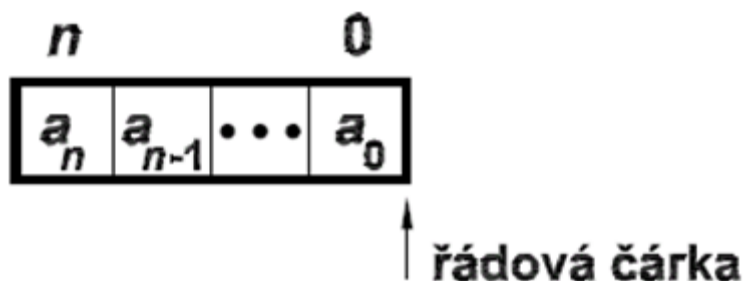
- Pokud si **zvolíme** fixně počet pozic pro celočíselnou část $(n+1)$ a počet pozic pro zlomkovou část (m) , bude:

- Nejmenší zobrazitelné číslo: $\varepsilon = Z^{-m}$,
- **Modul** - nejmenší hodnota, kterou už neumíme zobrazit: $M = Z^{n+1}$
- Zobrazitelná čísla tedy leží v rozsahu: $0 \leq A < M$

Uložení čísel typu INTEGER bez znaménka

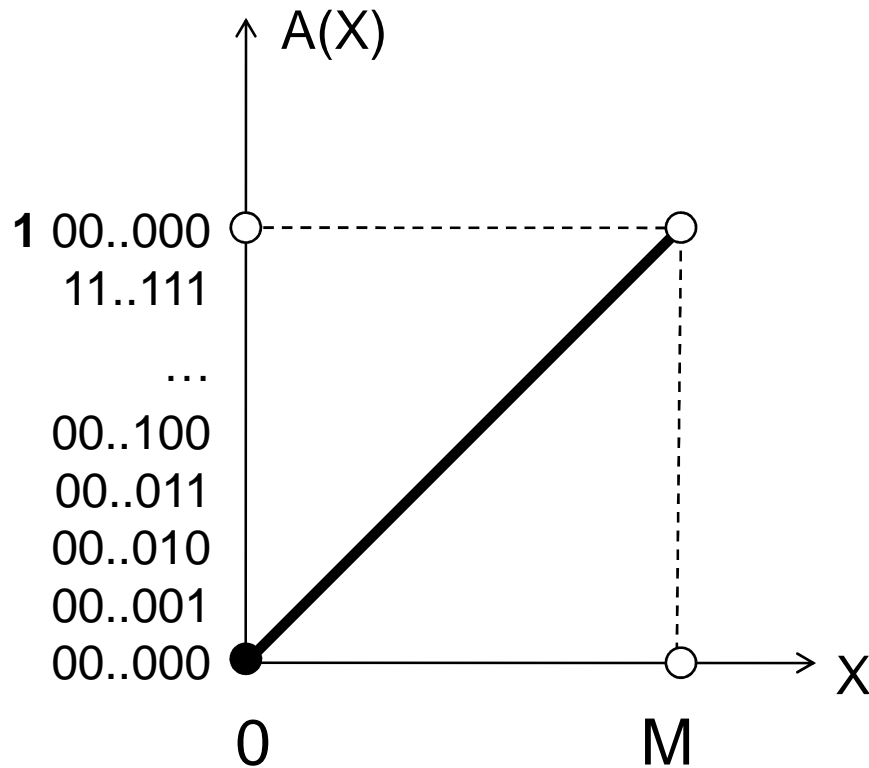
- Zvolme si tedy celkově například **8 pozic**, z toho všechny pro celočíselnou část a základ soustavy roven 2.

- Kolik je různých stavů položky?
  - $2^8 = 256$ (desítkově). To není mnoho, že?
  - Řešení: proč nepoužít více bajtů?
  - $4B = 2^{32} = 4\,294\,967\,296$,
  - Rozsah tedy je: $\langle 0, 2^{n+1}-1 \rangle$, nebo pokud **N** bude počet bitů: $\langle 0, 2^N-1 \rangle$

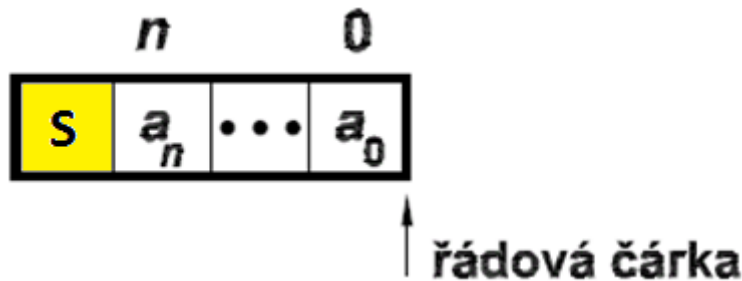
Binární hodnota	Neznaménková reprezentace
00000000	$0_{(10)}$
00000001	$1_{(10)}$
⋮	⋮
01111101	$125_{(10)}$
01111110	$126_{(10)}$
01111111	$127_{(10)}$
10000000	$128_{(10)}$
10000001	$129_{(10)}$
10000010	$130_{(10)}$
⋮	⋮
11111101	$253_{(10)}$
11111110	$254_{(10)}$
11111111	$255_{(10)}$

Uložení čísel typu INTEGER bez znaménka

Binární hodnota	Neznaménková reprezentace
00000000	$0_{(10)}$
00000001	$1_{(10)}$
⋮	⋮
01111101	$125_{(10)}$
01111110	$126_{(10)}$
01111111	$127_{(10)}$
10000000	$128_{(10)}$
10000001	$129_{(10)}$
10000010	$130_{(10)}$
⋮	⋮
11111101	$253_{(10)}$
11111110	$254_{(10)}$
11111111	$255_{(10)}$

Uložení čísel typu INTEGER se znaménkem

- Znaménko a hodnota. Jde o tzv. **přímý kód**.
- Běžně dodržovaná dohoda:
  - $0 \approx +$, $1 \approx -$.
- Nevýhoda: jinak se musí při aritmetických operacích pracovat se znaménkovým bitem, jinak s bity hodnoty.
- Jiná nevýhoda: máme 2 různá vyjádření nuly.

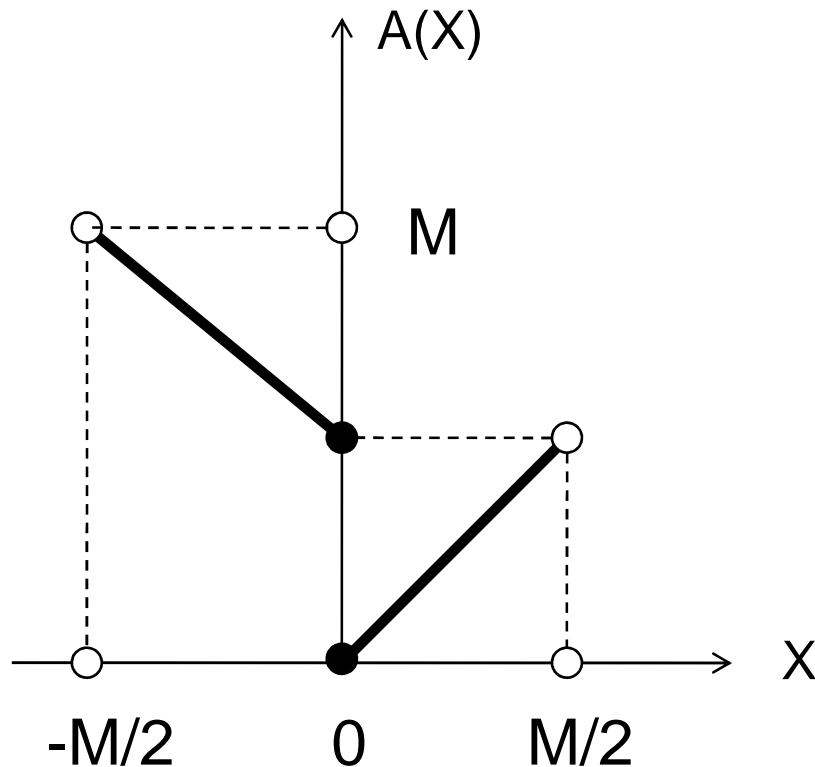
Binární hodnota	Přímý kód
00000000	$+0_{(10)}$
00000001	$1_{(10)}$
⋮	⋮
01111101	$125_{(10)}$
01111110	$126_{(10)}$
01111111	$127_{(10)}$
10000000	$-0_{(10)}$
10000001	$-1_{(10)}$
10000010	$-2_{(10)}$
⋮	⋮
11111101	$-125_{(10)}$
11111110	$-126_{(10)}$
11111111	$-127_{(10)}$

Uložení čísel typu INTEGER se znaménkem

Přímý kód – pokračování...

- Pokud **N** bude počet bitů:
 $\langle -2^{N-1} - 1, 2^{N-1} - 1 \rangle$

Binární hodnota	Přímý kód
00000000	$+0_{(10)}$
00000001	$1_{(10)}$
⋮	⋮
01111101	$125_{(10)}$
01111110	$126_{(10)}$
01111111	$127_{(10)}$
10000000	$-0_{(10)}$
10000001	$-1_{(10)}$
10000010	$-2_{(10)}$
⋮	⋮
11111101	$-125_{(10)}$
11111110	$-126_{(10)}$
11111111	$-127_{(10)}$

HW/SW interfejs

- V programovacím jazyce C se celým číslem bez znaménka říká *unsigned integers* a v programu se deklarují jako `unsigned int`.
- Těm se znaménkem se říká *integers* a v programu se deklarují jako `signed int`.

Čísla INTEGER se znaménkem II.

Inverzní kód – jedničkový doplněk (one's complement):

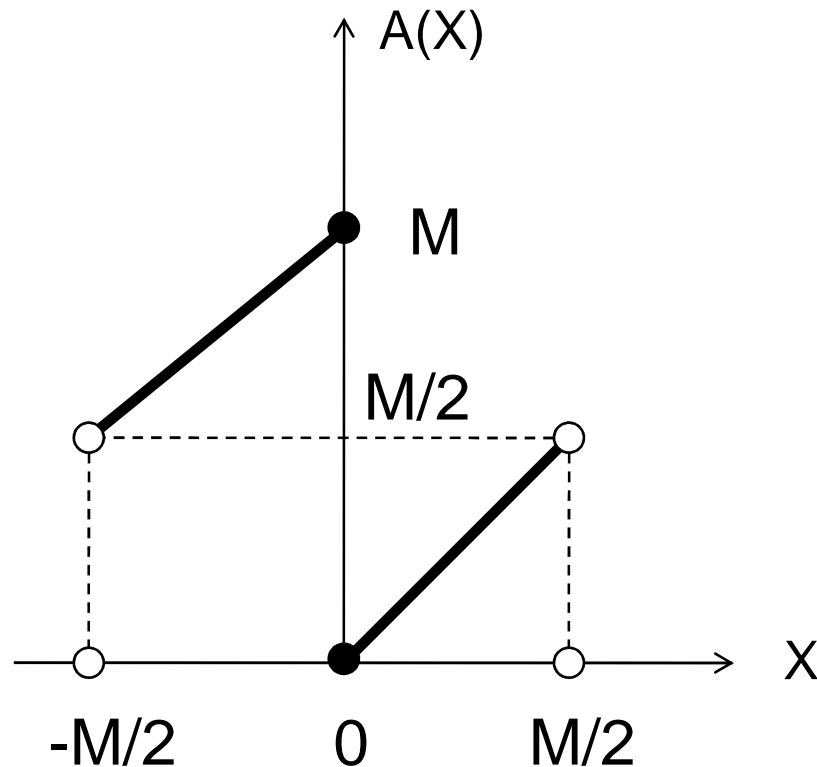
- Výhodnější varianta než přímý kód
- Proč výhodnější? Úspora v HW!
- Jedničkový doplněk **záporného** čísla se (ve dvojkové soustavě) vytvoří bitovou negací čísla **kladného** => inverze všech bitů (jedničkový doplněk)

Dekadická hodnota	Reprezentace v inverzím kódu na 4 bity
6	0110
-6	1001

Uložení čísel typu INTEGER se znaménkem II.

Inverzní kód – pokračování...

- Pokud **N** bude počet bitů:
 $\langle -2^{N-1} - 1, 2^{N-1} - 1 \rangle$

Binární hodnota	Inverzní kód
00000000	$0_{(10)}$
00000001	$1_{(10)}$
⋮	⋮
01111101	$125_{(10)}$
01111110	$126_{(10)}$
01111111	$127_{(10)}$
10000000	$-127_{(10)}$
10000001	$-126_{(10)}$
10000010	$-125_{(10)}$
⋮	⋮
11111101	$-2_{(10)}$
11111110	$-1_{(10)}$
11111111	$-0_{(10)}$

Čísla INTEGER se znaménkem III.

Dvojkový doplněk (two's complement):

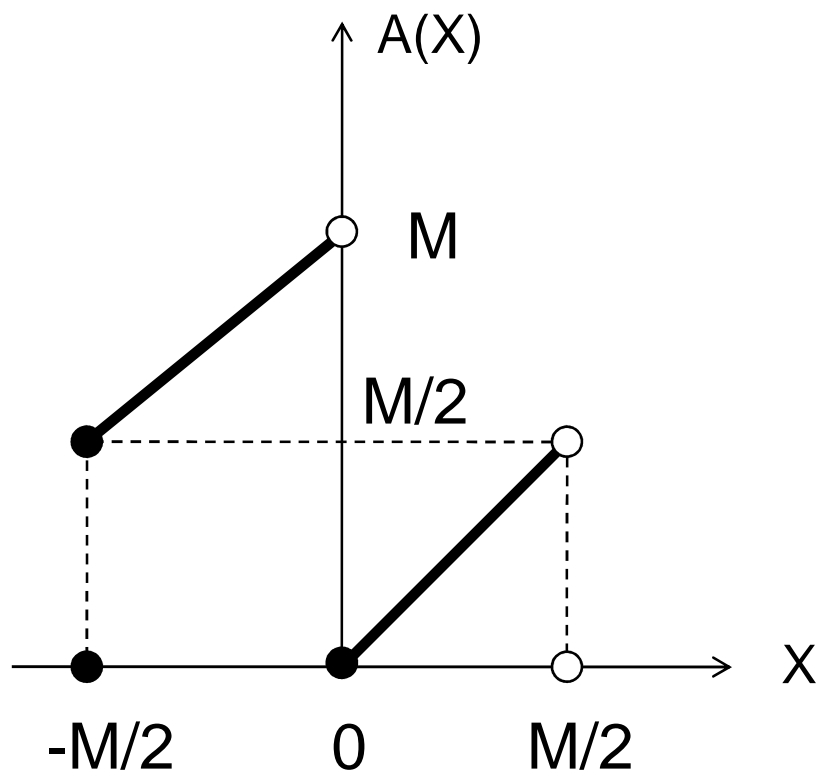
- Výhodnější varianta než inverzní kód
- Proč výhodnější? Úspora v HW!
- **Často se označuje nepřesně jako „doplňkový kód“**
- Dvojkový doplněk **záporného** čísla se (ve dvojkové soustavě) připočtením 1 k nejnižšímu bitu záporného čísla reprezentovaného v inverzním kódu
- Jedničkový se od dvojkového doplněku se liší málo, jen o jedničku, o tzv. **horkou jedničku** (Hot-One), kterou přičítáme k nejnižšímu řádu.

Dekadická hodnota	Reprezentace v dvojkovém doplňku na 4 bity
6	0110
-6	1010

Uložení čísel typu INTEGER se znaménkem III.

Dvojkový doplněk – pokračování...

- Pokud **N** bude počet bitů:
 $\langle -2^{N-1}, 2^{N-1} - 1 \rangle$

Binární hodnota	Dvojkový doplněk
00000000	$0_{(10)}$
00000001	$1_{(10)}$
⋮	⋮
01111101	$125_{(10)}$
01111110	$126_{(10)}$
01111111	$127_{(10)}$
10000000	$-128_{(10)}$
10000001	$-127_{(10)}$
10000010	$-126_{(10)}$
⋮	⋮
11111101	$-3_{(10)}$
11111110	$-2_{(10)}$
11111111	$-1_{(10)}$

Doplňkový kód - příklady

- Příklady reprezentací:
  - $0_D = 00000000_H$,
  - $1_D = 00000001_H$,
  - $2_D = 00000002_H$,
  - $3_D = 00000003_H$,
  - $-1_D = FFFFFFFF_H$,
  - $-2_D = FFFFFFFE_H$,
  - $-3_D = FFFFFFFD_H$,
- Analogii dvojkového doplňku se v soustavě s jiným základem říká doplněk do modulu. Stejně se postupuje třeba v soustavě desítkové (doplněk do „10“).
- Všimněte si: součet dvou opačných čísel se stejnou absolutní hodnotou je 00000000_H .
- Přenos do vyššího řádu (32.) ignorujeme. Sčítáme vlastně $\text{mod } 2^{32}$.
- Jak je to vlastně v tomto kódování s **přeplněním** (přetečením) rozsahu? Budeme diskutovat později...

Aritmetické operace

Přímý kód

- Zvlášť pracujeme se znaménkem a zvlášť s hodnotou
- Algoritmus pro + a -

$$\begin{array}{r}
 -3 \\
 -3 \\
 \hline
 -6
 \end{array}
 +
 \begin{array}{r}
 1\ 0\ 0\ 1\ 1 \\
 1\ 0\ 0\ 1\ 1 \\
 \hline
 1\ 0\ 1\ 1\ 0
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 -4 \\
 +5 \\
 \hline
 ?
 \end{array}
 +
 \begin{array}{r}
 1\ 0\ 1\ 0\ 0 \\
 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 ?\ ?\ ?\ ?\ ?
 \end{array}$$

Inverzní kód

- Vystačíme si s jedním algoritmem
- nutnost provádět tzv. kruhový přenos = přičtení přenosu z nejvyššího řádu k výsledku

$$\begin{array}{r}
 -4 \\
 +5 \\
 \hline
 ?
 \end{array}
 +
 \begin{array}{r}
 1\ 1\ 0\ 1\ 1 \\
 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 1\ 0\ 0\ 0\ 0\ 0 \\
 \hline
 0\ 0\ 0\ 0\ 1
 \end{array}$$

 + 1

Dvojkový doplněk

- Jeden algoritmus
- Žádný kruhový přenos 😊

$$\begin{array}{r}
 -4 \\
 +5 \\
 \hline
 1
 \end{array}
 +
 \begin{array}{r}
 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 1\ 1\ 0\ 0\ 0\ 0\ 1
 \end{array}$$

 není součástí výsledku

Příklad sčítání a odčítání v doplňkovém kódu

- **Sčítání**

- $0000000\ 0000\ 0111_B \approx 7_D$ Vysvětl.: $0=0_H, 0=0_B$
- $+ 0000000\ 0000\ 0110_B \approx 6_D$
- $0000000\ 0000\ 1101_B \approx 13_D$

- **Odčítání** je v tomto kódu přičítáním čísla opačného

- $0000000\ 0000\ 0111_B \approx 7_D$
- $+ FFFFFFFF1111\ 1010_B \approx -6_D$
- $0000000\ 0000\ 0001_B \approx 1_D$

- Pro vyjádření INTEGER znaménkových čísel používáme v počítači dvojkový doplněk...

Je výsledek správný? Rozumíte pojmu přeplnění?

- Přeplnění - říká se tomu také **přetečení (overflow)**.
- Situace, kdy výsledek operace není správný, protože se nevešel do zobrazitelného rozsahu.
- **Nastává v situaci, kdy znaménko výsledku je jiné, než znaménka operandů, byla-li stejná, nebo**
- Nonekvivalencí přenosu **do** a **z** nejvyššího řádu.

Mějme k dispozici 5 bitů:

$$\begin{array}{r}
 -4 \quad 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 +5 \quad +\ 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 1 \quad 1\ 0\ 0\ 0\ 0\ 1
 \end{array}$$

✓

$$\begin{array}{r}
 12 \quad 0\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 +5 \quad +\ 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 ? \quad 0\ 1\ 0\ 0\ 0\ 1
 \end{array}$$

✗

$$\begin{array}{r}
 -4 \quad 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 -11 \quad +\ 1\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 -15 \quad 1\ 1\ 0\ 0\ 0\ 1
 \end{array}$$

✓

$$\begin{array}{r}
 -4 \quad 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 -13 \quad +\ 1\ 0\ 0\ 1\ 1 \\
 \hline
 ? \quad 1\ 0\ 1\ 1\ 1\ 1
 \end{array}$$

✗

A co čísla **neznaménková**? Na ty nezapomínejme...

- V tomto případě sledujeme **přenos z nejvyššího řádu**
- Opět situace, kdy výsledek operace není správný, protože se nevešel do zobrazitelného rozsahu.

Mějme k dispozici 5 bitů:

$$\begin{array}{r}
 \boxed{28} \quad 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 +5 \quad +\ 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 ? \quad 1\ \overline{0\ 0\ 0\ 0\ 1} \quad \times
 \end{array}$$

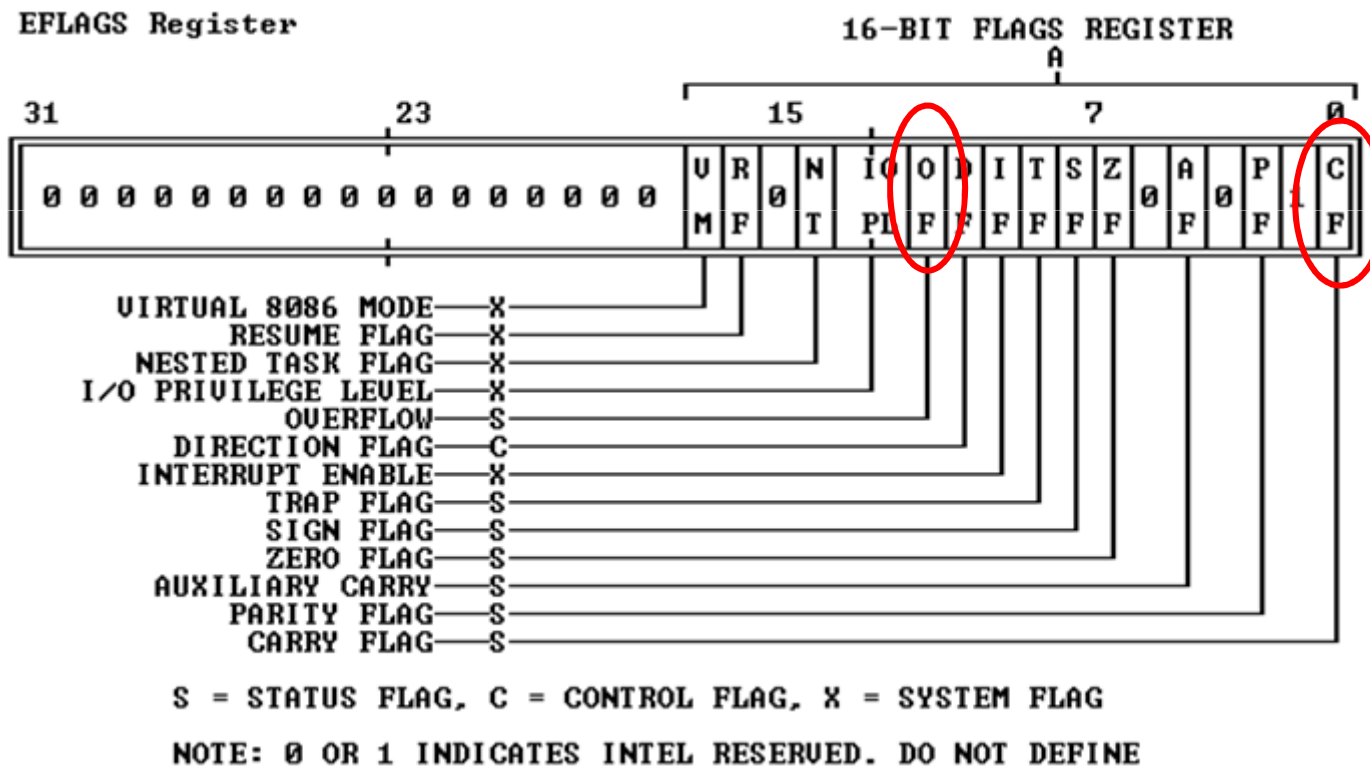
$$\begin{array}{r}
 12 \quad 0\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 +5 \quad +\ 0\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 17 \quad 0\ \overline{1\ 0\ 0\ 0\ 1} \quad \checkmark
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \boxed{28} \quad 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 \boxed{21} \quad +\ 1\ 0\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 ? \quad 1\ \overline{1\ 0\ 0\ 0\ 1} \quad \times
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 \boxed{28} \quad 1\ 1\ 1\ 0\ 0 \\
 \boxed{19} \quad +\ 1\ 0\ 0\ 1\ 1 \\
 \hline
 ? \quad 1\ \overline{0\ 1\ 1\ 1\ 1} \quad \times
 \end{array}$$

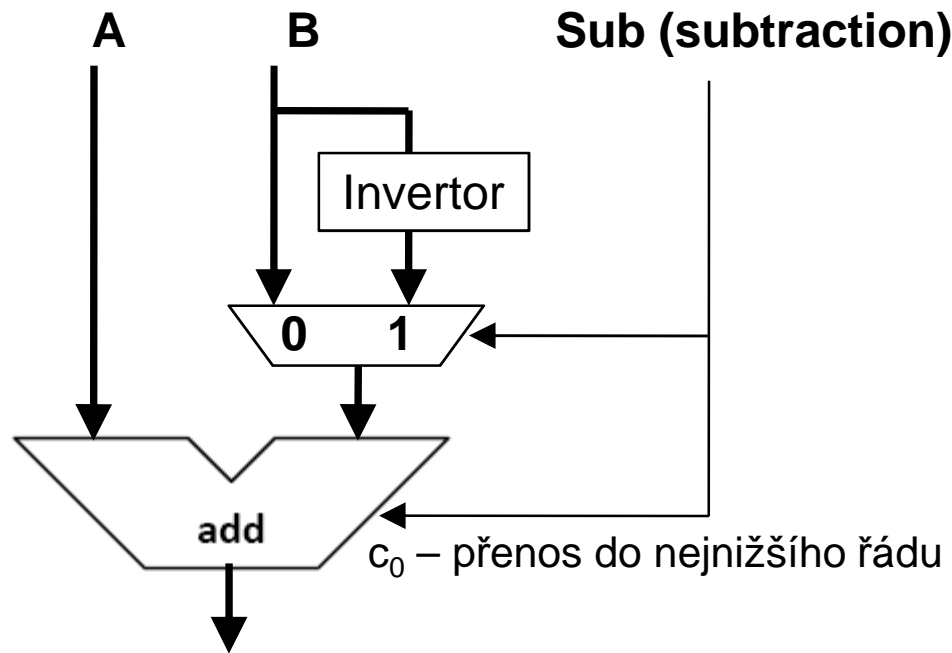
Jak nás procesor informuje o správnosti výsledku?

- Musíme se podívat do **příznakového registru** - FLAGS register pro Intel x86 mikroprocesory, CPSR (Current Program Status Register) pro ARM,..
- V něm najdeme příznaky **Carry** a **Overflow** (a další)

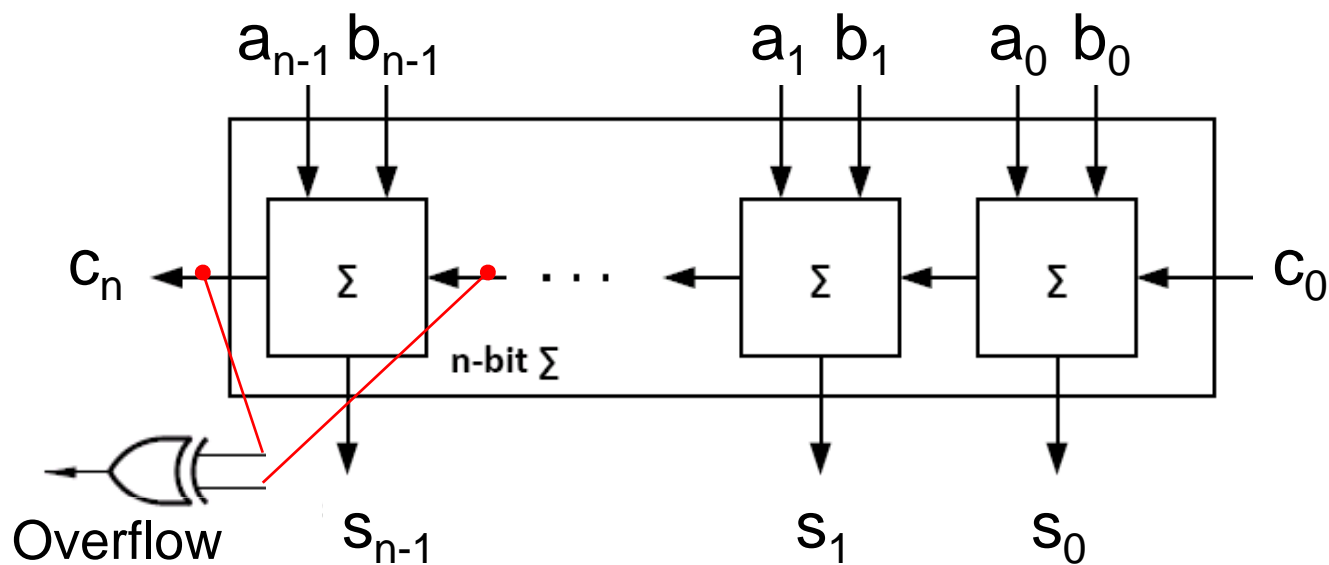
Jak realizujeme rozdíl dvou čísel?

- Na předchozích slidech jsme viděli jak se realizuje operace součtu dvou čísel – ať již znaménkových (kladné+kladné, kladné+záporné, záporné+záporné) nebo neznaménkových (kladné+kladné)
- Otázka k opakování: jak jsme vytvořili k číslu ve dvojkovém doplňku jeho číslo opačné?

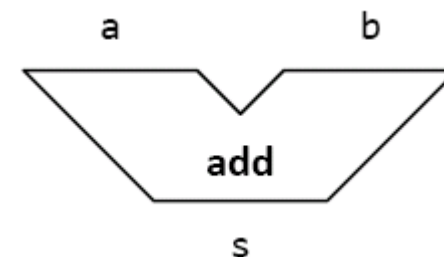

Kontrolní otázka:
Lze použít tento obvod i pro realizaci rozdílu neznaménkových čísel?

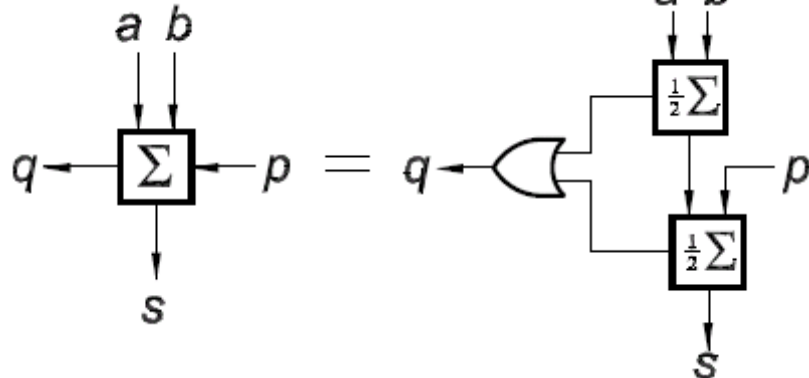
Sčítací HW blokově – Sčítačka s postupným šířením přenosu

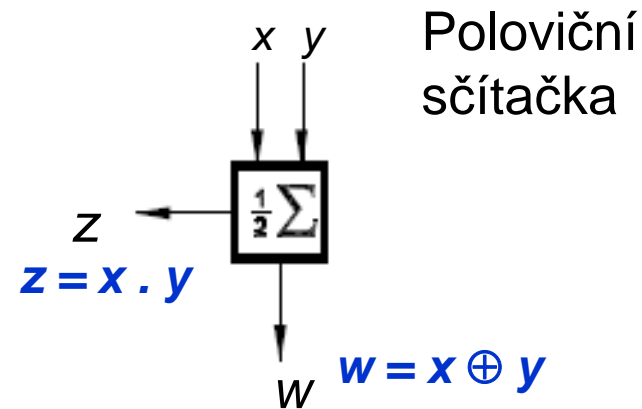
Obvyklý symbol pro funkční blok

Úplná sčítačka

kde

Poloviční sčítačka

Paralelní sčítačka s minimálním zpožděním

- **Sčítačka s postupným šířením přenosu je pro více bitová čísla velmi pomalá...** Pokud označíme Δt zpoždění jednoho hradla, pak generování přenosu v i -tém řádě trvá $2\Delta t$. Pro N bitové číslo generování součtu trvá $2N\Delta t$. **Pro 64-bitovou sčítačku to je 128 Δt .**
- Proto zkusíme navrhnout rychlejší

$$S_n = \overline{A_n} \cdot \overline{B_n} \cdot C_n + \overline{A_n} \cdot B_n \cdot \overline{C_n} + A_n \cdot \overline{B_n} \cdot \overline{C_n} + A_n \cdot B_n \cdot C_n$$

$$C_{n+1} = A_n \cdot B_n + B_n \cdot C_n + A_n \cdot C_n$$

A_n	B_n	C_n	C_{n+1}	S_n
0	0	0	0	0
0	0	1	0	1
0	1	0	0	1
0	1	1	1	0
1	0	0	0	1
1	0	1	1	0
1	1	0	1	0
1	1	1	1	1

Paralelní sčítačka s minimálním zpožděním

$$S_0 = \overline{A_0} \cdot \overline{B_0} \cdot C_0 + \overline{A_0} \cdot B_0 \cdot \overline{C_0} + A_0 \cdot \overline{B_0} \cdot \overline{C_0} + A_0 \cdot B_0 \cdot C_0$$

$$C_1 = A_0 \cdot B_0 + B_0 \cdot C_0 + A_0 \cdot C_0$$

$$\begin{aligned} S_1 &= \overline{A_1} \cdot \overline{B_1} \cdot C_1 + \overline{A_1} \cdot B_1 \cdot \overline{C_1} + A_1 \cdot \overline{B_1} \cdot \overline{C_1} + A_1 \cdot B_1 \cdot C_1 = \\ &= \overline{A_1} \cdot \overline{B_1} \cdot (A_0 B_0 + B_0 C_0 + A_0 C_0) + \overline{A_1} \cdot B_1 \cdot \overline{(A_0 B_0 + B_0 C_0 + A_0 C_0)} \\ &+ A_1 \cdot \overline{B_1} \cdot \overline{(A_0 B_0 + B_0 C_0 + A_0 C_0)} + A_1 \cdot B_1 \cdot (A_0 B_0 + B_0 C_0 + A_0 C_0) \\ &= \dots \end{aligned}$$

$$C_2 = A_1 \cdot B_1 + B_1 \cdot C_1 + A_1 \cdot C_1 = \dots$$

- Je zjevné, že můžeme pokračovat v zjednodušování výrazu a dosáhnout zpoždění $2\Delta t$ pro každou rovnici. Bude však narůstat počet vstupů do hradla a počet hradel

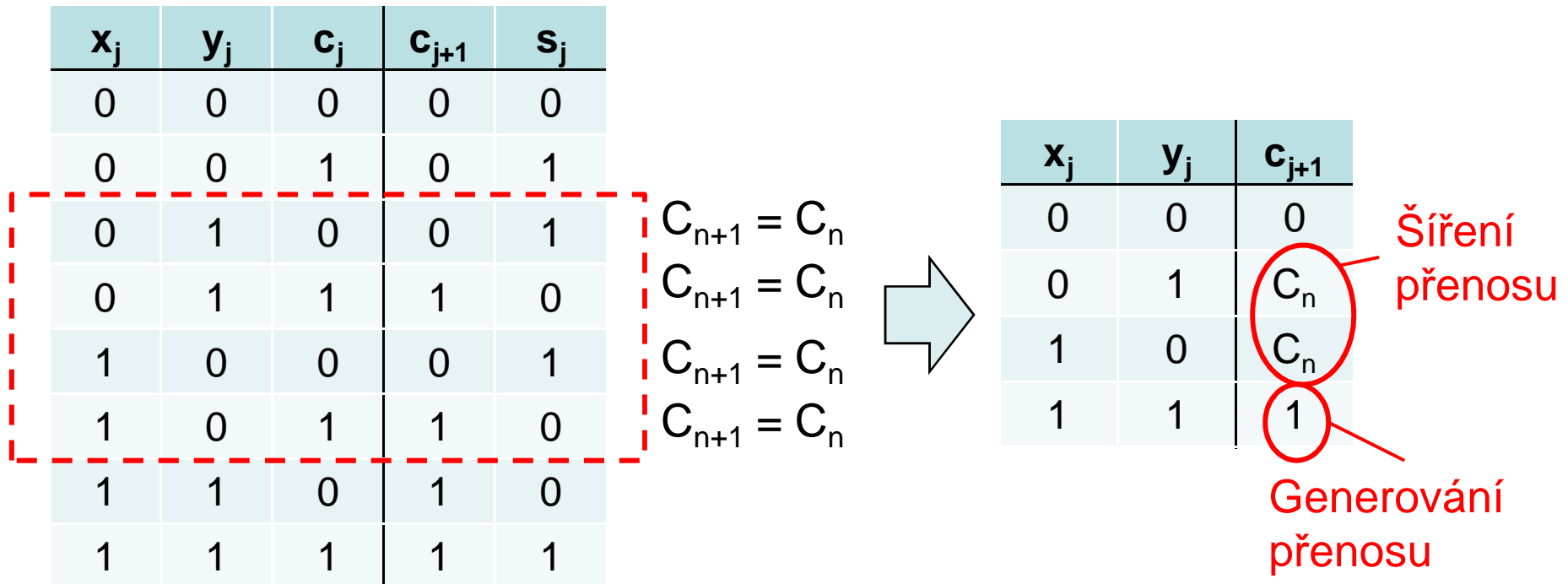
Poznámka k realizaci rychlé paralelní sčítačky

- Paralelní sčítačka s minimálním zpožděním (kombinační obvod) je prakticky nerealizovatelná.
- Pro 64-bitovou verzi bychom potřebovali 10^{20} hradel.

$$\begin{array}{r} x = 1101 \ 0110 \ 1011 \\ y = 0011 \ 1011 \ 1101 \\ c = \text{????} \ \text{????} \ \text{????} \\ \hline s = \text{????} \ \text{????} \ \text{????} \end{array}$$

- Jak můžeme urychlit výpočet součtu? = Jak můžeme urychlit výpočet přenosu?
- => **sčítačka s „predikcí“ přenosů** – Carry Look-Ahead

Paralelní sčítačka s předvídáním přenosu

$$c_{j+1} = x_j y_j \vee (x_j \oplus y_j) c_j$$

$$s_j = \bar{x}_j \bar{y}_j c_j \vee \bar{x}_j y_j \bar{c}_j \vee x_j \bar{y}_j \bar{c}_j \vee x_j y_j c_j$$

$$= c_j (\bar{x}_j \bar{y}_j \vee x_j y_j) \vee \bar{c}_j (x_j \bar{y}_j \vee \bar{x}_j y_j) = c_j (\overline{x_j \oplus y_j}) \vee \bar{c}_j (x_j \oplus y_j)$$

Tyto rovnice jsou klíčové pro pochopení principu...

Označme:

- generování přenosu:

$$g_j = x_j y_j$$

- šíření přenosu (propagation):

$$p_j = x_j \oplus y_j = x_j \bar{y}_j \vee \bar{x}_j y_j$$

Pak:

- součet v j-tem řádu:

$$s_j = c_j (\overline{x_j \oplus y_j}) \vee \bar{c}_j (x_j \oplus y_j) = c_j \bar{p}_j \vee \bar{c}_j p_j = p_j \oplus c_j$$

- přenos do vyššího (j+1) řádu:

$$c_{j+1} = x_j y_j \vee (x_j \oplus y_j) c_j = g_j \vee p_j c_j$$

Paralelní sčítačka s předvídáním přenosu

Takže platí: $c_1 = g_0 \vee p_0 c_0$

$c_2 = g_1 \vee p_1 c_1 = g_1 \vee p_1 (g_0 \vee p_0 c_0) = g_1 \vee p_1 g_0 \vee p_1 p_0 c_0$

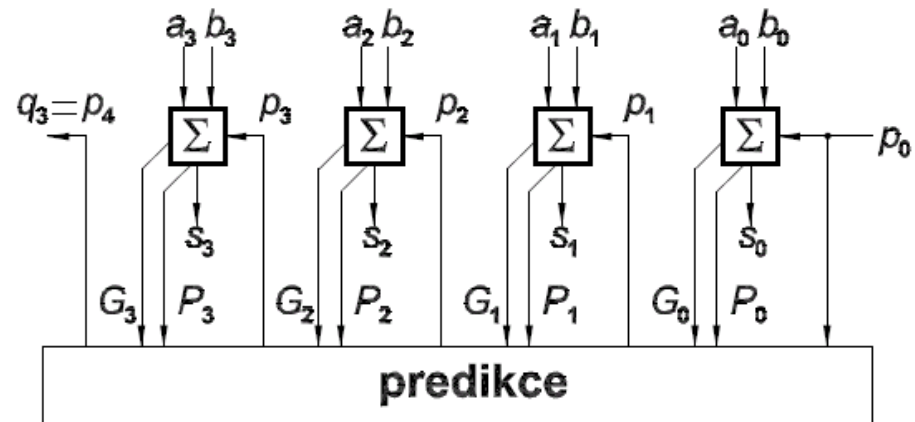
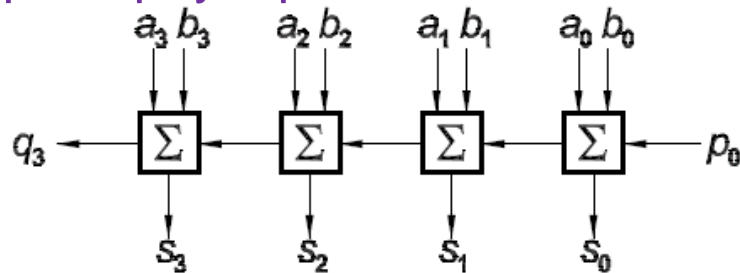
$c_3 = g_2 \vee p_2 c_2 = g_2 \vee p_2 (g_1 \vee p_1 g_0 \vee p_1 p_0 c_0) = g_2 \vee p_2 g_1 \vee p_2 p_1 g_0 \vee p_2 p_1 p_0 c_0$

$c_4 = g_3 \vee p_3 c_3 = \dots = g_3 \vee p_3 g_2 \vee p_3 p_2 g_1 \vee p_3 p_2 p_1 g_0 \vee p_3 p_2 p_1 p_0 c_0$

$c_5 = \dots$

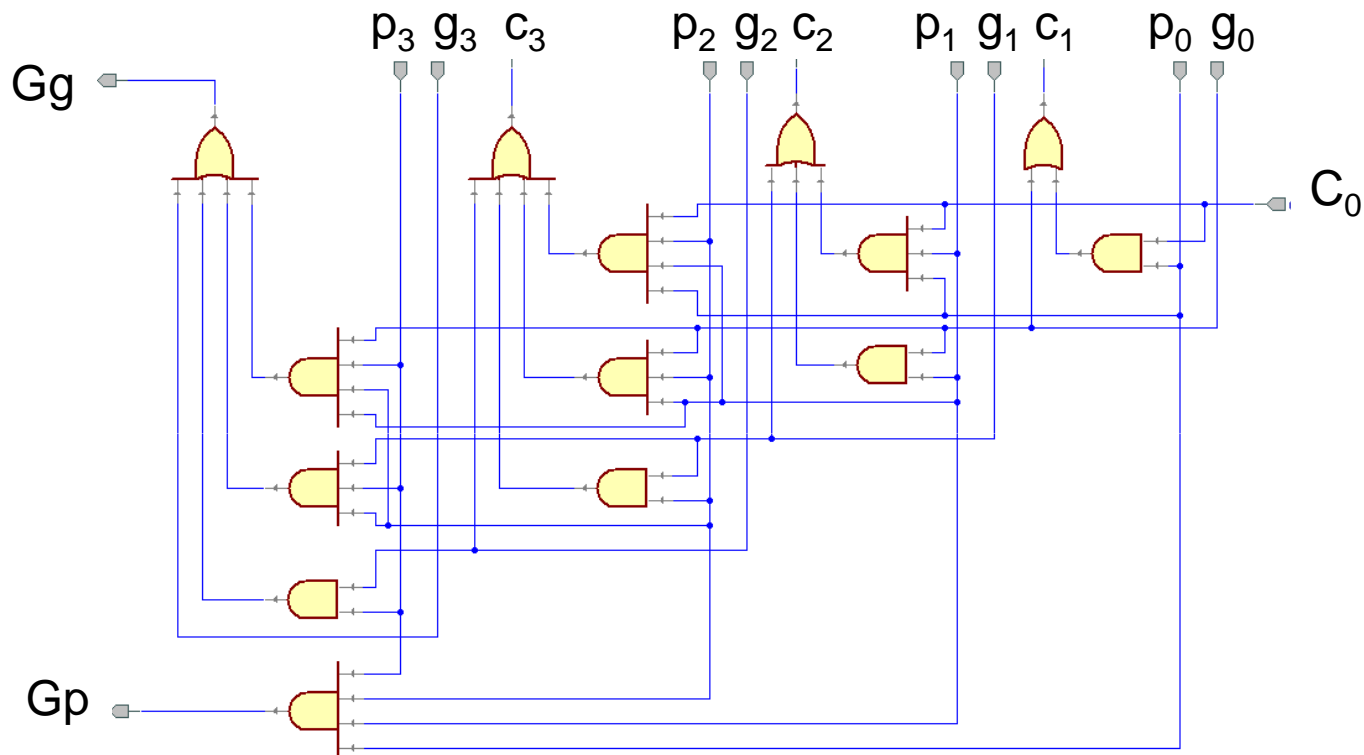
Například rovnici pro c_3 je možné číst následovně: Přenos do 3. řádu nastane, **pokud** přenos byl generován v 2. řádu, **nebo** se 2. řádem šíří a byl generován v 1. řádu, **nebo** se šíří 2. a 1. řádem a byl generován 0-tým řádem, **nebo** se šíří druhým, prvním a 0-tým řádem a byl v c_0 ($c_0 == 1$).

Pro porovnání: Sčítačka s postupným přenosem:

CLA – struktura jednotky „Predikce“

Vycházejíc z rovnic pro c_1 až c_3 sestrojíme jednotku CLA:

$$c_4 = g_3 \vee p_3 c_3 = \dots = g_3 \vee p_3 g_2 \vee p_3 p_2 g_1 \vee p_3 p_2 p_1 g_0 \vee p_3 p_2 p_1 p_0 c_0$$

$$= Gg_0 \vee Gp_0 Gc_0$$

Gg_0
 Gp_0

Paralelní sčítačka s předvídáním přenosu

Podobným způsobem jako jsme stanovili c_4 můžeme odvodit rovnice pro grupové přenosy:

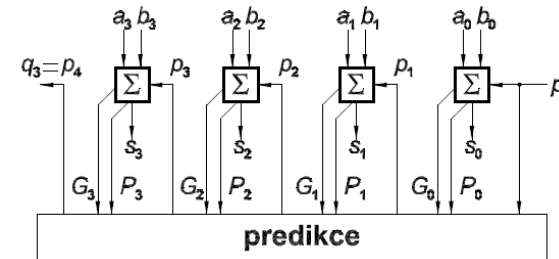
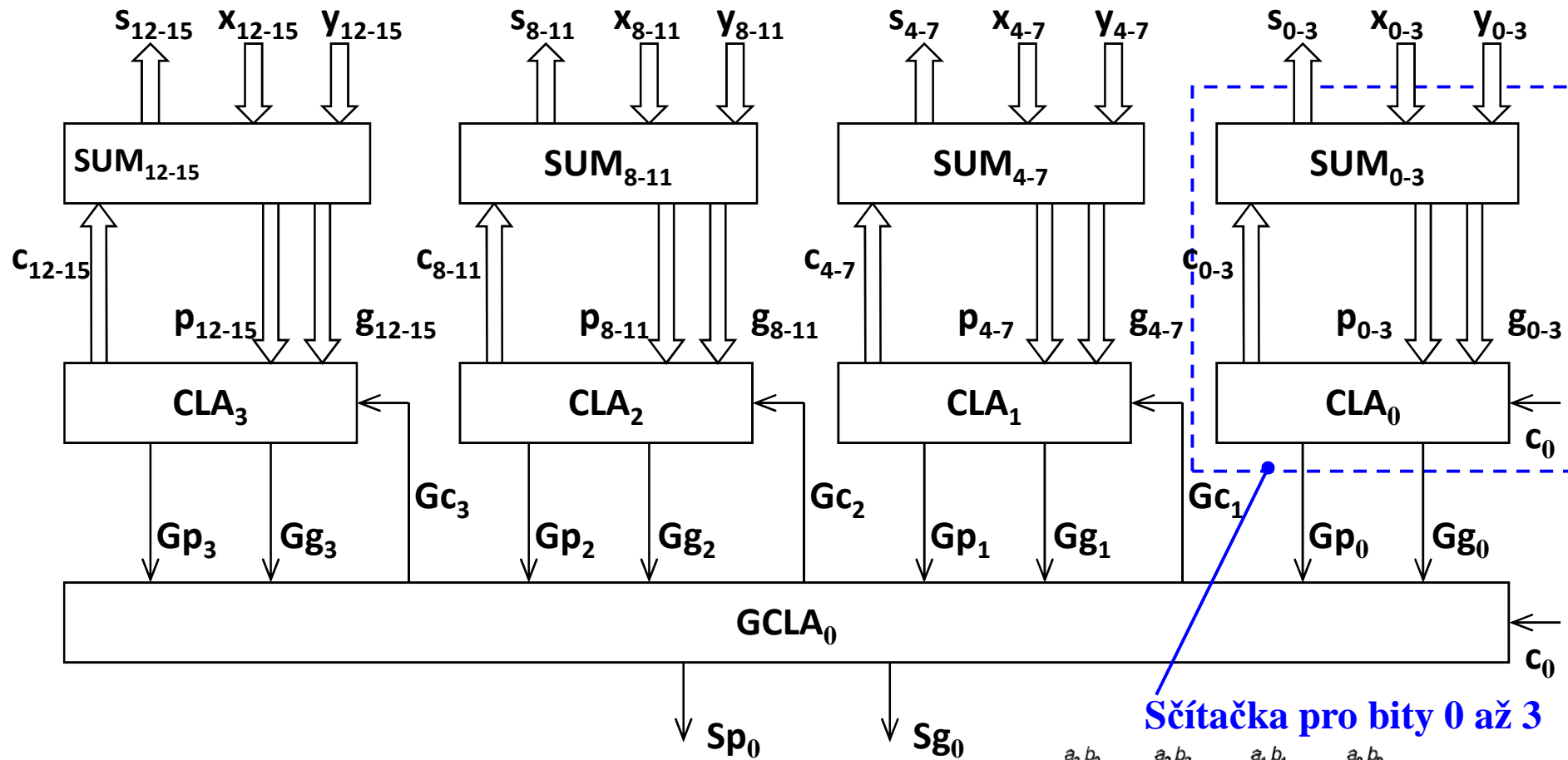
$$\begin{aligned}c_8 &= \mathbf{Gc}_2 = Gg_1 \vee Gp_1 Gc_1 = Gg_1 \vee Gp_1(Gg_0 \vee Gp_0 Gc_0) = \\ &= Gg_1 \vee Gp_1 Gg_0 \vee Gp_1 Gp_0 Gc_0\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}c_{12} &= \mathbf{Gc}_3 = Gg_2 \vee Gp_2 Gc_2 = Gg_2 \vee Gp_2(Gg_1 \vee Gp_1 Gg_0 \vee) \\ &= Gg_2 \vee Gp_2 Gg_1 \vee Gp_2 Gp_1 Gg_0 \vee Gp_2 Gp_1 Gp_0 Gc_0\end{aligned}$$

S výjimkou názvů proměnných vidíme, že výše uvedené rovnice pro c_4 , c_8 a c_{12} jsou identické s rovnicemi pro c_1 až c_3 . Čili, členy grupových přenosů lze vytvářet stejnými obvody CLA, jako pro obyčejné přenosy. Propojení sumátorů a jednotek CLA pro bity 0 až 15 je ukázáno na následujícím obrázku:

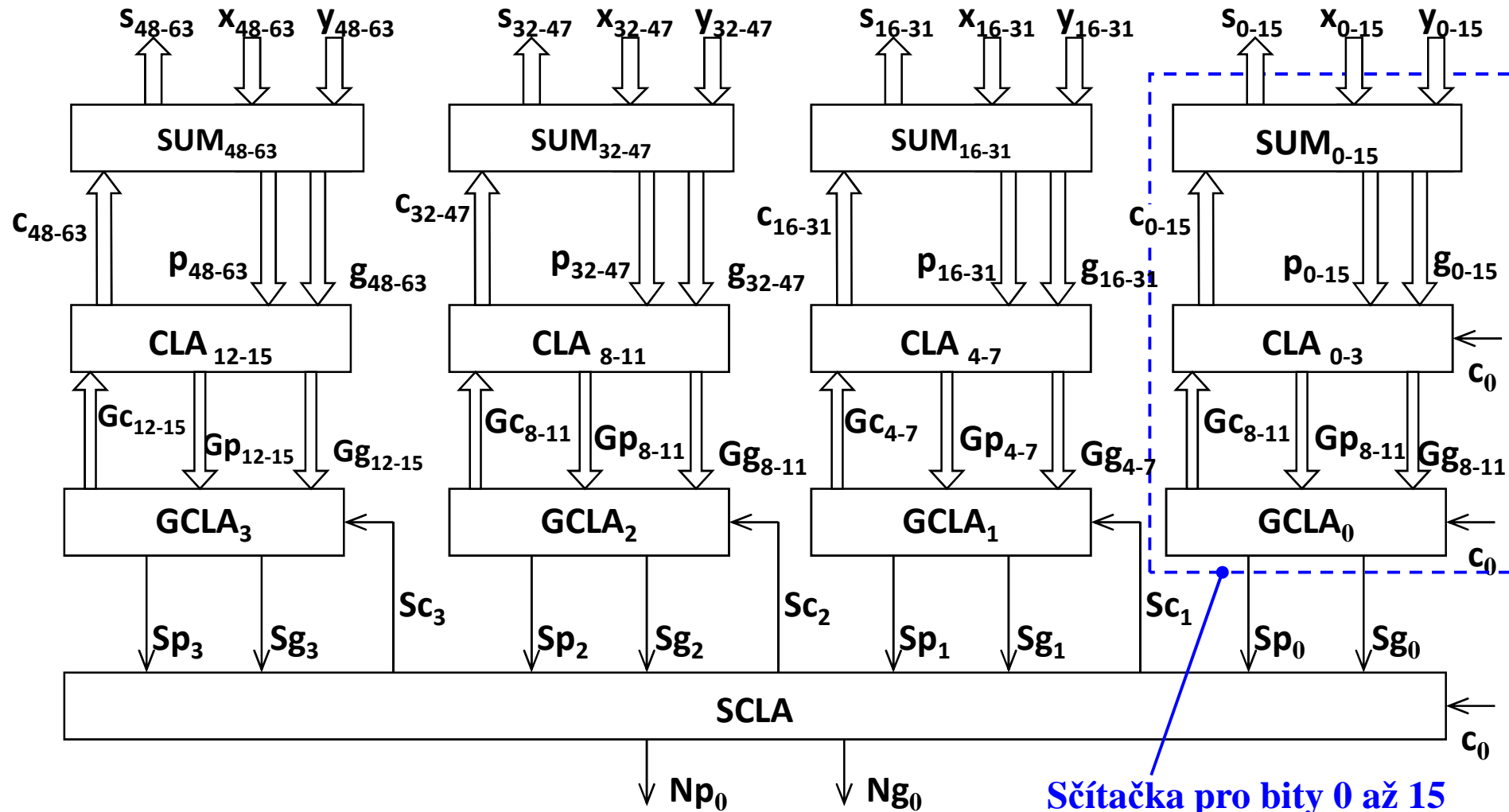

16-bitová sčítačka s grupovým předvídáním

64-bitová paralelní sčítačka s předvídáním přenosu

64-bitový sumátor se sekciovým předvídáním:

Paralelní sčítačka s předvídáním přenosu

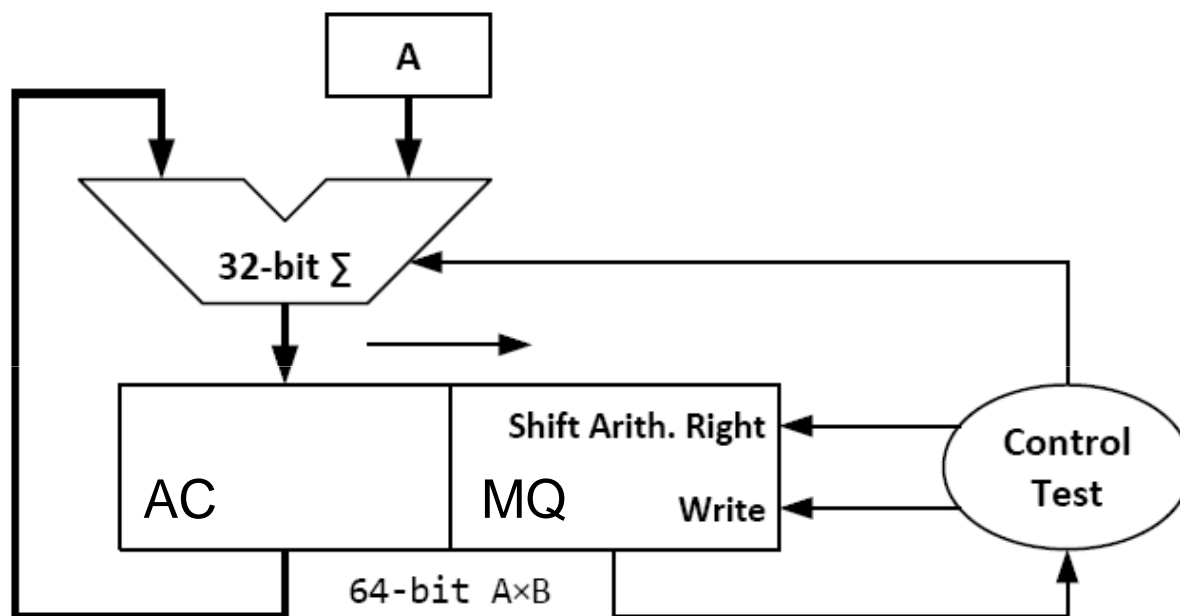
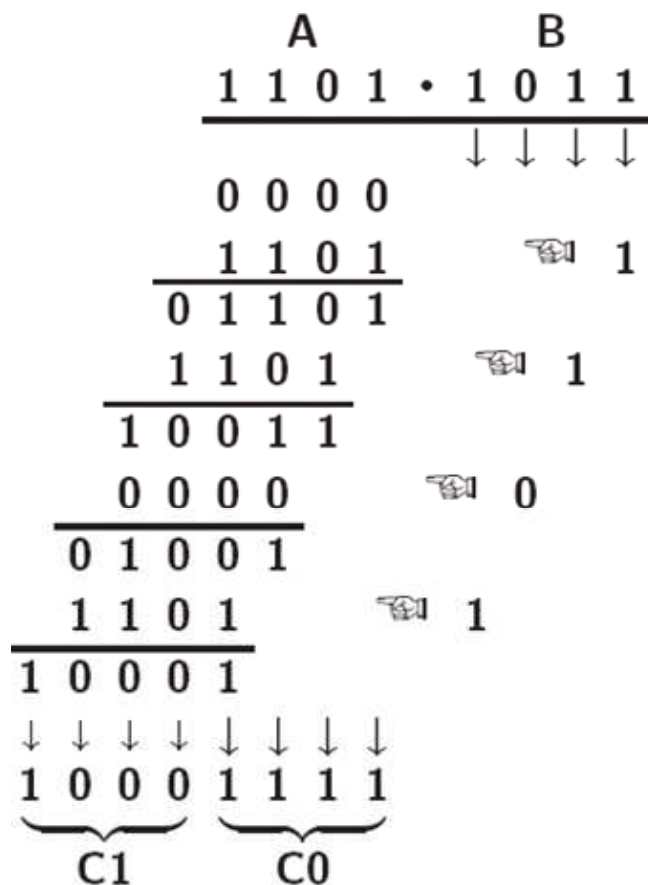
- CLA – Carry Look-Ahead.
- Sčítačka CLA nabízí dostatečné zrychlení v porovnání se sčítačkou s postupným přenosem při přijatelném nárůstu ceny HW.
- 64-bitová verze zvýší cenu HW o necelých 50% v porovnání se sčítačkou s postupným šířením přenosu, ale rychlost se zvýší 9:1 ($128\Delta t$ vs. $14\Delta t$).
- To představuje významné zvýšení poměru *rychlost/cena*.

Násobení binárních čísel bez znaménka – pro připomenutí

$$\begin{array}{r}
 \begin{array}{c} \text{A} \\ 1\ 1\ 0\ 1 \end{array} \cdot \begin{array}{c} \text{B} \\ 1\ 0\ 1\ 1 \end{array} \\
 \hline
 0\ 0\ 0\ 0 \\
 1\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 0\ 1\ 1\ 0\ 1 \\
 1\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 1\ 0\ 0\ 1\ 1 \\
 0\ 0\ 0\ 0 \\
 \hline
 0\ 1\ 0\ 0\ 1 \\
 1\ 1\ 0\ 1 \\
 \hline
 1\ 0\ 0\ 0\ 1 \\
 \downarrow \downarrow \downarrow \downarrow \downarrow \downarrow \downarrow \downarrow \\
 \underbrace{1\ 0\ 0\ 0}_{\text{C1}} \quad \underbrace{1\ 1\ 1\ 1}_{\text{C0}}
 \end{array}$$

Sekvenční HW násobička (varianta 32b)

Diskuze o rychlosti: ta je ale pomalá, co?

Algoritmus

```
A = násobenec;  
MQ = násobitel;  
AC = 0;
```

```
for( int i=1; i <= n; i++) // n je počet bitů  
{  
    if(MQ0 == 1) AC = AC + A; // MQ0 = nejnižší bit MQ
```

```
    SR (posuň registr AC MQ o jedno místo doprava a doplň  
    případný přenos z nejvyššího řádu z předchozího kroku)  
}  
end.
```

Nyní je výsledek v AC MQ.

Příklad x.y

Násobenec $x=110$ a násobitel $y=101$.

i	operace	AC	MQ	A	komentář
		000	101	110	prvotní nastavení
1	AC = AC+MB	110	101		začátek cyklu
	SR	011	010		
2	nic	011	010		protože $MQ_0 = 0$
	SR	001	101		
3	AC = AC+MB	111	101		
	SR	011	110		konec cyklu

Tedy: $x \times y = 110 \times 101 = 011110$, ($6 \times 5 = 30$)

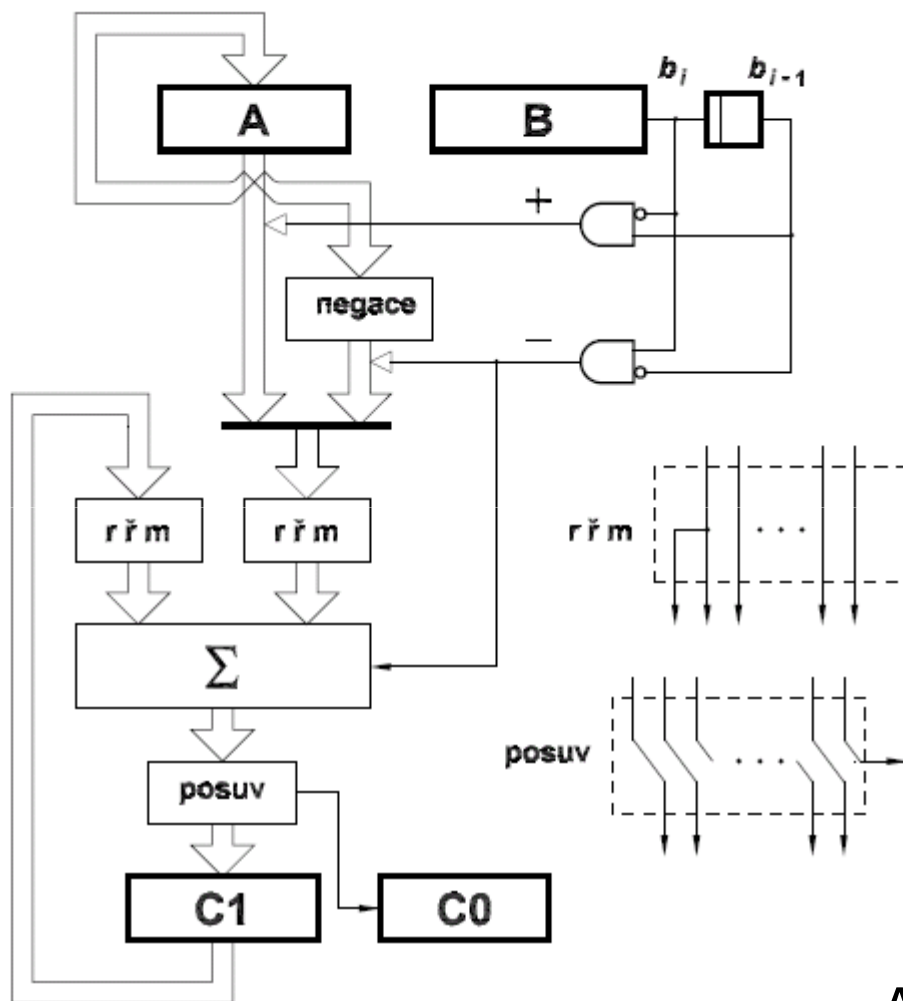
Násobení v doplňkovém kódu

- Lze realizovat, ale je tu problém...
  - **Obraz součinu obecně není roven součinu obrazů!**
- Řešení spočívá v modifikaci dvojkové soustavy na soustavu s relativními číslicemi $0, 1, \hat{1} = -1$
- Podrobnosti už jsou mimo zamýšlený rozsah APO.

$$\begin{aligned} \text{př.: } 1\hat{1}10 &\sim 1 \cdot 8 + (-1) \cdot 4 + 1 \cdot 2 + 0 \cdot 1 = 6 \\ \hat{1}1\hat{1}0 &\sim (-1) \cdot 8 + 1 \cdot 4 + (-1) \cdot 2 + 0 \cdot 1 = -6 \\ 110 &= 10\hat{1}0 = 1\hat{1}10 \sim 6 \end{aligned}$$

- Nebo v znaménkovém rozšíření na $2N$ bitů a násobení obvyklým způsobem. Z výsledku bereme pouze $2N$ bitů. -> „ruční“ násobení

Násobička v doplňkovém kódu Boothova metoda

APO – jen pro informaci

Rychlá násobička podle Wallaceova stromu

$Q = X \cdot Y$, X a Y necht' jsou 8b čísla

$$(x_7 x_6 x_5 x_4 x_3 x_2 x_1 x_0) \cdot (y_7 y_6 y_5 y_4 y_3 y_2 y_1 y_0) =$$

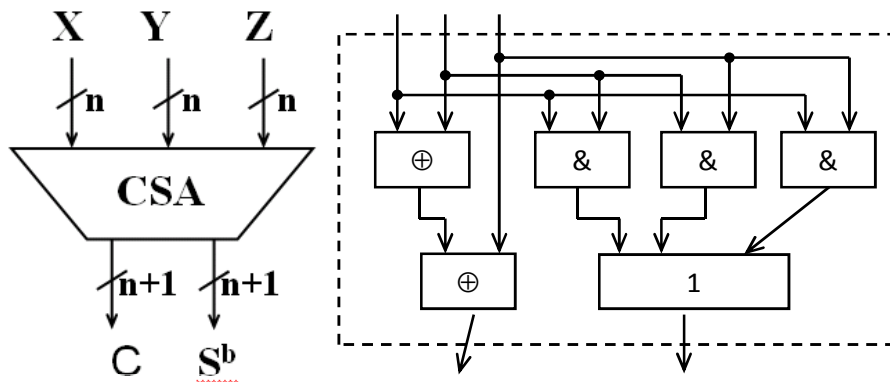
0	0	0	0	0	0	0	0	x_7y_0	x_6y_0	x_5y_0	x_4y_0	x_3y_0	x_2y_0	x_1y_0	x_0y_0	P0
0	0	0	0	0	0	0	x_7y_1	x_6y_1	x_5y_1	x_4y_1	x_3y_1	x_2y_1	x_1y_1	x_0y_1	0	P1
0	0	0	0	0	0	x_7y_2	x_6y_2	x_5y_2	x_4y_2	x_3y_2	x_2y_2	x_1y_2	x_0y_2	0	0	P2
0	0	0	0	0	x_7y_3	x_6y_3	x_5y_3	x_4y_3	x_3y_3	x_2y_3	x_1y_3	x_0y_3	0	0	0	P3
0	0	0	0	x_7y_4	x_6y_4	x_5y_4	x_4y_4	x_3y_4	x_2y_4	x_1y_4	x_0y_4	0	0	0	0	P4
0	0	0	x_7y_5	x_6y_5	x_5y_5	x_4y_5	x_3y_5	x_2y_5	x_1y_5	x_0y_5	0	0	0	0	0	P5
0	0	x_7y_6	x_6y_6	x_5y_6	x_4y_6	x_3y_6	x_2y_6	x_1y_6	x_0y_6	0	0	0	0	0	0	P6
0	x_7y_7	x_6y_7	x_5y_7	x_4y_7	x_3y_7	x_2y_7	x_1y_7	x_0y_7	0	0	0	0	0	0	0	P7
Q_{15}	Q_{14}	Q_{13}	Q_{12}	Q_{11}	Q_{10}	Q_9	Q_8	Q_7	Q_6	Q_5	Q_4	Q_3	Q_2	Q_1	Q_0	

Součtem $P_0 + P_1 + \dots + P_7$ získáme výsledek součinu X a Y .

$$Q = X \cdot Y = P_0 + P_1 + \dots + P_7$$

Rychlá násobička podle Wallaceova stromu

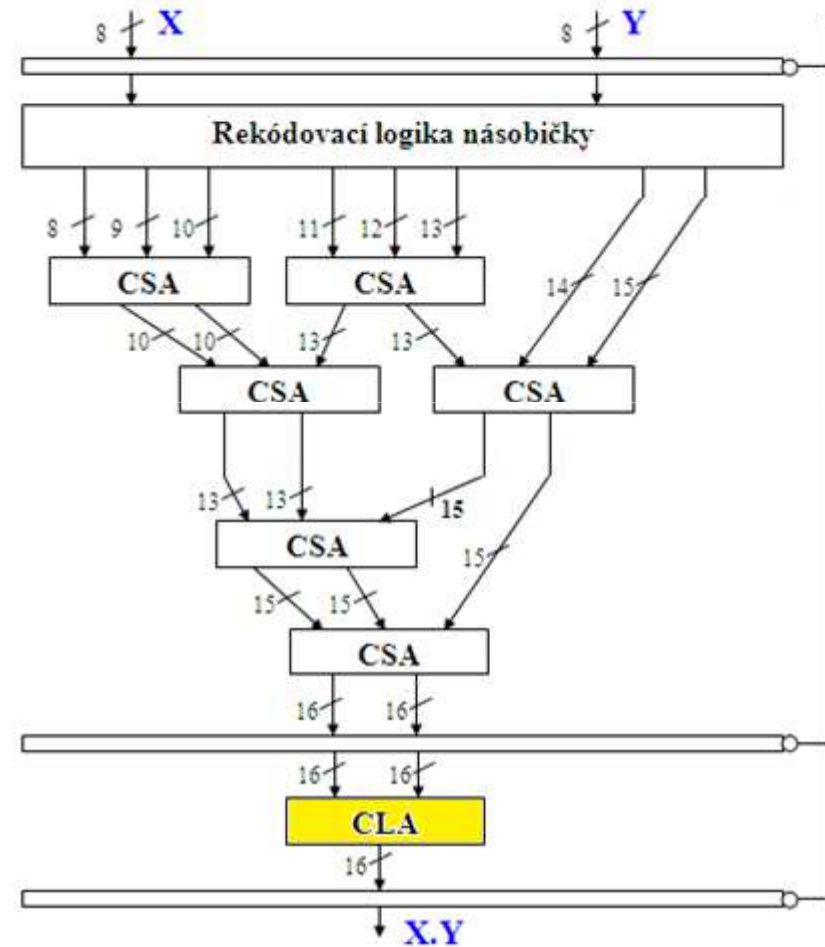
Jejím stavebním prvkem je sčítačka s uchováním přenosu CSA (Carry Save Adder)

$$S = S^b + C$$

$$S^b_i = x_i \oplus y_i \oplus z_i$$

$$C_{i+1} = x_i y_i + y_i z_i + z_i x_i$$

HW dělička – algoritmus dělení

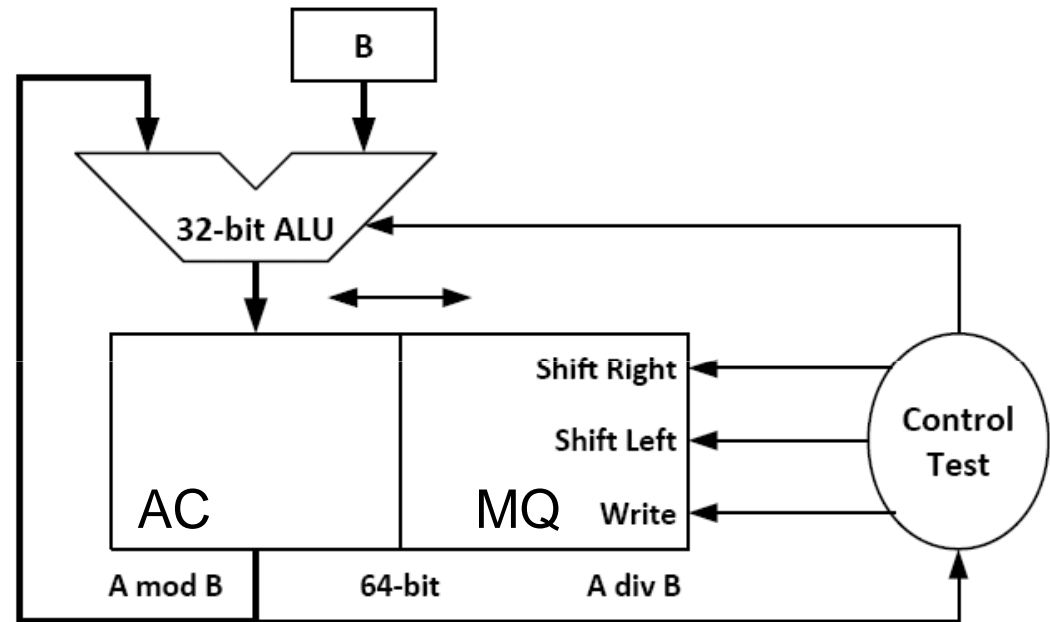
	1 1 1 : 0 1 1	
	0 0 0 1 1 1	: 0 0 1 1
⊖	1 1 0 0 : :	negace
	1 : :	horká 1
	0 <u>1 1 1 0</u> : :	- ⇒ 0
	↓ ↓ ↓ ↓ :	
	1 1 0 1 :	
⊕	<u>0 0 1 1</u> :	
	1 <u>0 0 0 0</u> 1	+ ⇒ 1
	↓ ↓ ↓ ↓	
	0 0 0 1	
⊖	1 1 0 0	
	1	
	0 <u>1 1 1 0</u>	- ⇒ 0
⊖	<u>0 0 1 1</u>	návrat
	1 <u>0 0 0 1</u>	
	0 0 1 — zbytek	0 1 0 — podíl

Sekvenční HW dělička (varianta 32b)

1 1 1 : 0 1 1

dělenec = podíl × dělitel + zbytek

	0 0 0 1 1 1	:	0 0 1 1
⊖	1 1 0 0	:	negace
	1	:	horká 1
	0 1 1 1 0	:	- ⇒ 0
	↓ ↓ ↓ ↓		
⊕	1 1 0 1	:	
	0 0 1 1	:	
	1 0 0 0 0 1	:	+ ⇒ 1
	↓ ↓ ↓ ↓		
⊖	0 0 0 1	:	
	1 1 0 0	:	
	1	:	
	0 1 1 1 0	:	- ⇒ 0
	0 0 1 1	:	návrat
⊖	1 0 0 0 1	:	
	0 0 1	:	zbytek

Algoritmus dělení

MQ = dělenec;

B = dělitel; (Podmínka: dělitel různý od 0!)

AC = 0;

```
for( int i=1; i <= n; i++)      {  
    SL (posuň registr AC MQ o jednu pozici vlevo, přičemž vpravo se připíše nula)  
    if(AC >= B) {  
        AC = AC - B;  
        MQ0 = 1;      // nejnižší bit registru MQ se nastaví na 1  
    }  
}
```

→ Nyní registr MQ obsahuje podíl a zbytek je v AC

Příklad x/y

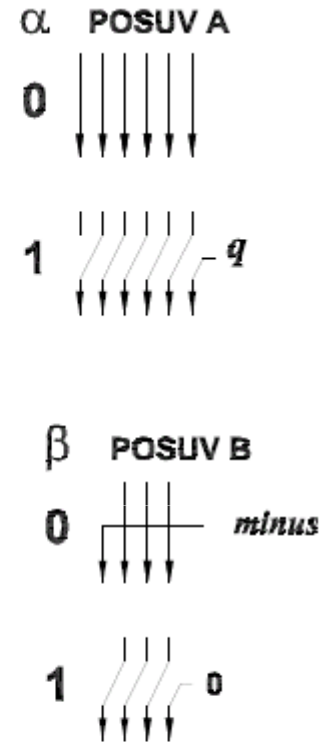
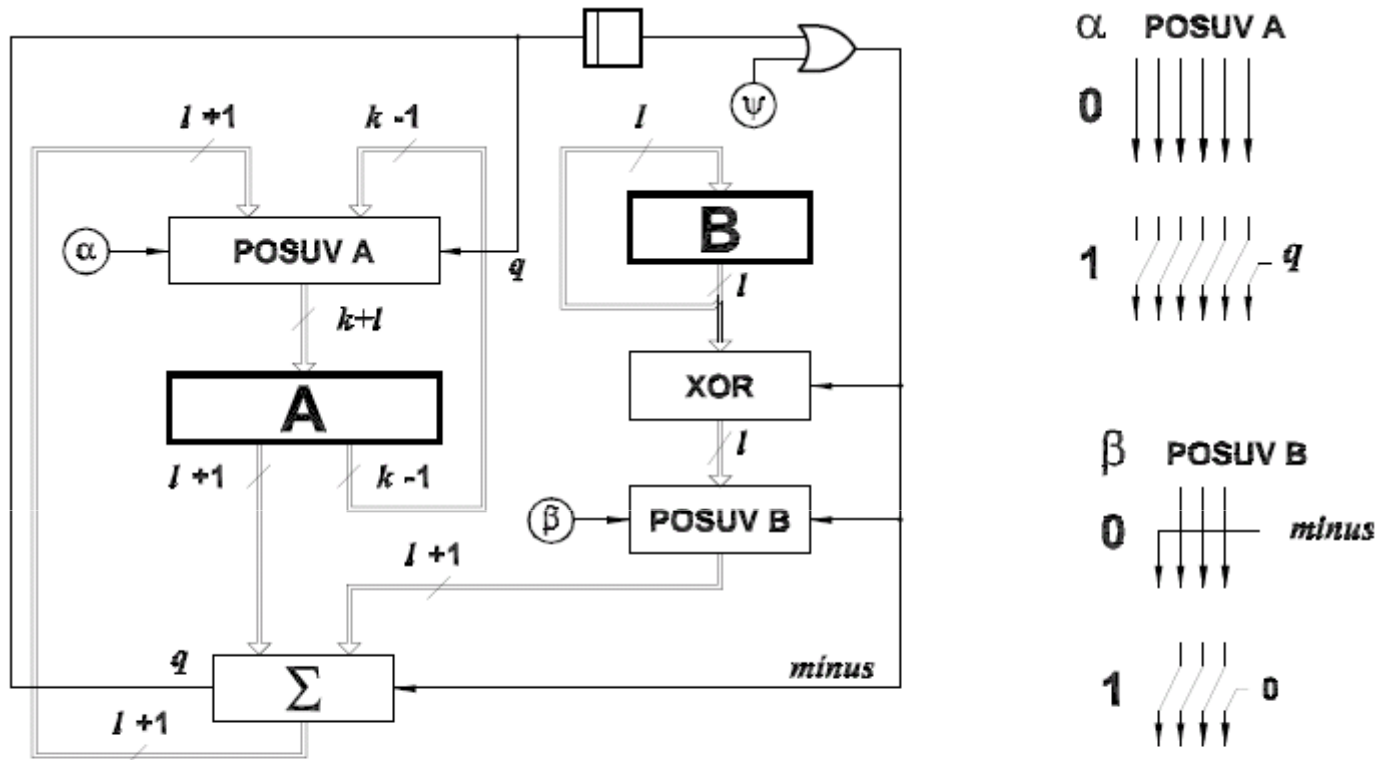
Dělenec $x=1010$ a dělitel $y=0011$

i	operace	AC	MQ	B	komentář
		0000	1010	0011	prvotní nastavení
1	SL	0001	0100		
	nic	0001	0100		podmínka if není splněna
2	SL	0010	1000		
		0010	1000		podmínka if není splněna
3	SL	0101	0000		$r \geq y$
	$AC = AC - B; MQ_0 = 1;$	0010	0001		
4	SL	0100	0010		$r \geq y$
	$AC = AC - B; MQ_0 = 1;$	0001	0011		konec cyklu

$x : y = 1010 : 0011 = 0011$ zbytek 0001 , ($10 : 3 = 3$ zbytek 1)

Dělička celých čísel - blokově

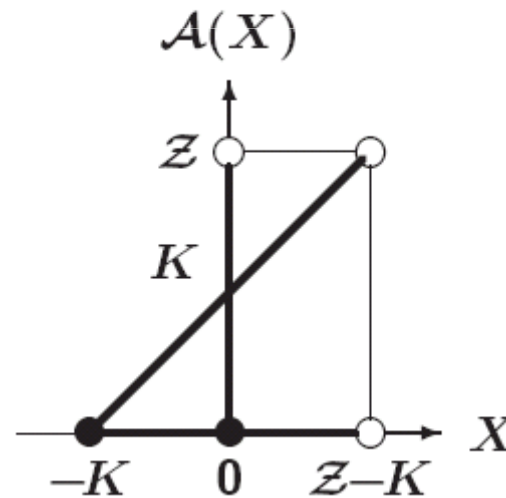

	α	β	ψ
1. takt	1	0	1
další takty	1	0	0
návrat	0	1	0

l (popř. $l+1$) taktů
 podíl ... nižší řády A
 zbytek ... vyšší řády A

Číslo INTEGER se znaménkem IV.

- Je i jiná možnost pro zobrazení čísel se znaménkem?
- Ano, dokonce často používaná (viz dále):
- **kód aditivní** (jinak zvaný s posunutou nulou).

$$K = \frac{1}{2}Z - 1$$

Připomenutí: Z je modul

Sčítání a odčítání v aditivním kódu

- Platí:

$$\begin{aligned}\mathcal{A}(A + B) &= \mathcal{A}(A) + \mathcal{A}(B) - K \\ \mathcal{A}(A - B) &= \mathcal{A}(A) - \mathcal{A}(B) + K\end{aligned}$$

- Detekce přeplnění

- sčítání: stejná znaménka sčítanců a jiné znaménko výsledku,
- odčítání: znaménka menšence a menšitele se liší a liší se znaménka menšence a výsledku.

Jak se v počítači zobrazují čísla typu REAL?

- Vědecká, neboli semilogaritmická notace.
  - Dvojice: EXPONENT (E), ZLOMKOVÁ část (nazývaná též mantisa M).
  - **Mantisa x základ**^{Exponent}
- Notace je normalizovaná.
  - Zlomková část vždy začíná binární číslicí 1,
  - Obecně: nenulovou číslicí.
- Dekadicky: $7,26478 \times 10^3$
- Binárně: $1,010011 \times 2^{1001}$

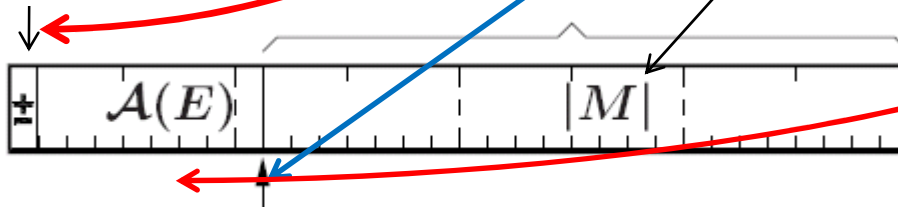
HW/SW interfejs

- Normalizováno jako IEEE754 ve verzích
  - Jednoduchá,
  - Dvojnásobná přesnost.
- V programovacím jazyce C se deklaruje jako `float` a `double`.

Příklady

- -2.34×10^{56} ← normalized
  - $+0.002 \times 10^{-4}$ ← not normalized
  - $+987.02 \times 10^9$ ← not normalized
- binárně
- $\pm 1.xxxxxxx_2 \times 2^{yyyy}$

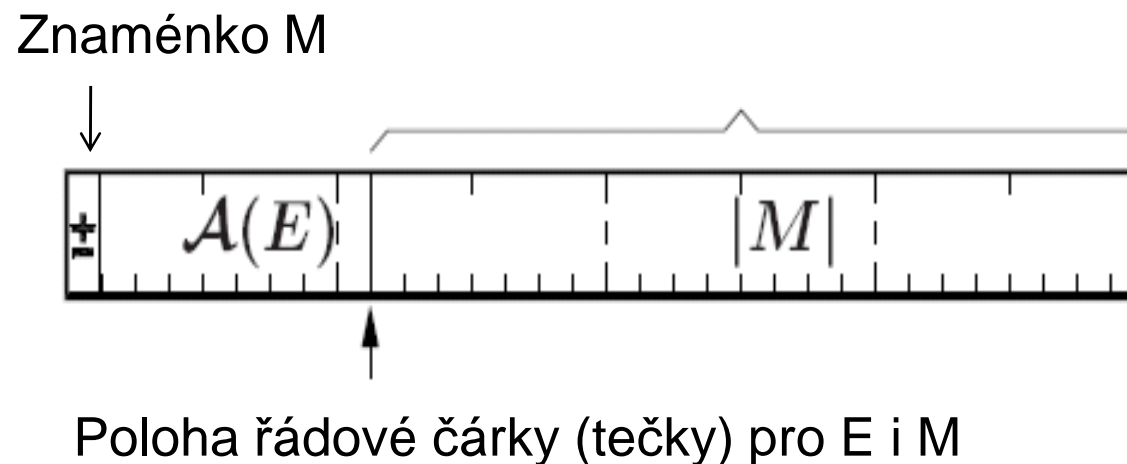
Znaménko M

Poloha řádové čárky (tečky) pro E i M

Formát čísla v pohyblivé řádové čárce

- Kód mantisy: přímý kód — znaménko a absolutní hodnota
- Kód exponentu: aditivní kód (s posunutou nulou).

Příklady reprezentace některých důležitých hodnot

Nula

Kladná nula	0 00000000 000000000000000000000000	+0.0
Záporná nula	1 00000000 000000000000000000000000	-0.0

Nekonečno

Kladné nekonečno	0 11111111 000000000000000000000000
Záporné nekonečno	1 11111111 000000000000000000000000

Některé krajní hodnoty

Nejmenší normalizované číslo	* 00000001 000000000000000000000000	$\pm 2^{(1-127)}$
Největší denormalizované číslo	* 00000000 111111111111111111111111	$\pm (1 - 2^{-23}) * 2^{-126}$
Nejmenší denormalizované číslo	* 00000000 000000000000000000000001	$\pm 2^{-23} * 2^{-126}$

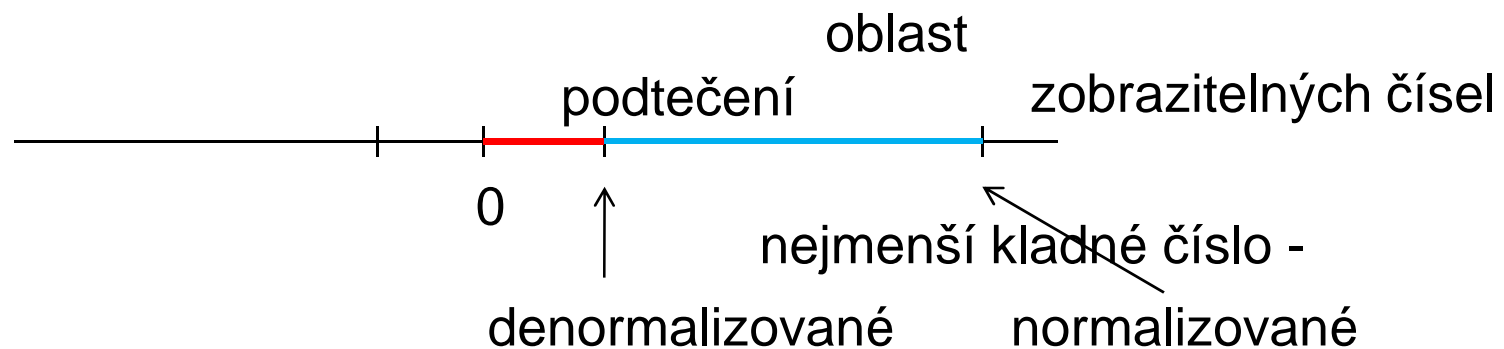

Denormalizované číslo?

- Smyslem zavedení denormalizovaných čísel je rozšíření reprezentovatelnosti čísel, která se nacházejí blíže k nule, tedy čísel velmi malých (v následujícím obrázku oblast označena modře).
- Denormalizovaná čísla mají nulový exponent a i skrytý bit před řádovou čárkou je implicitně nulový.
- Cenou je nutnost speciálního ošetření případu nulový exponent, nenulová mantisa.

Podtečení

- Jde o situaci, kdy zobrazované číslo není rovno nule, ale nedosahuje hodnoty nejmenšího zobrazitelného normalizovaného čísla.
- Mnoha podtečením normalizovaných čísel lze předejít právě implementací čísel denormalizovaných.

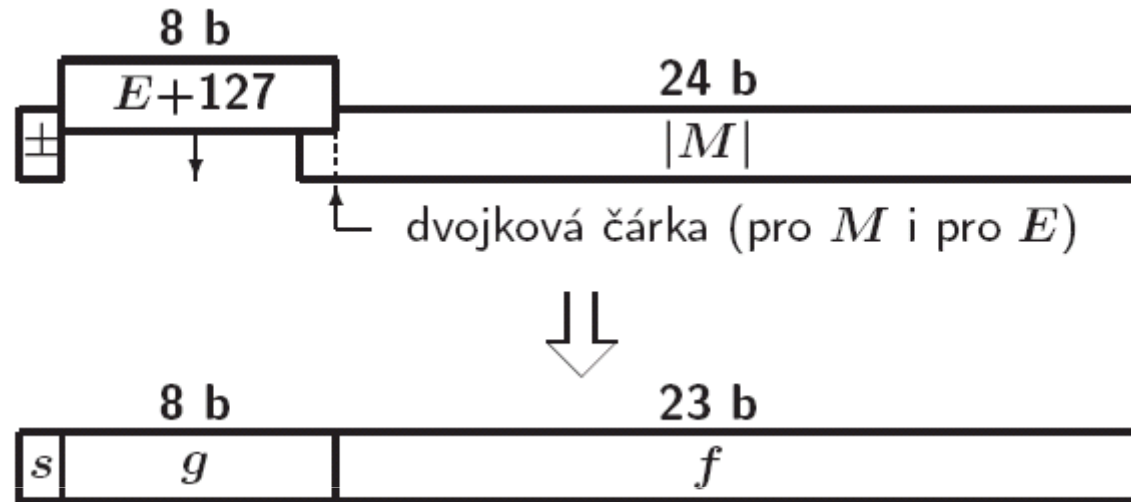
NaN

- Samé jedničky v exponentu,
- Mantisa je nenulová.
- V tom případě není bitový řetězec obrazem žádného čísla, anglicky Not-a-Number, Nan.

Shrnutí – zobrazitelná čísla a výjimky

s-bit	Obraz exponentu	m	význam
0	$0 < e < 255$	> 0	normalizované kladné číslo
1	$0 < e < 255$	> 0	normalizované záporné číslo
0	0	> 0	denormalizované kladné číslo
1	0	> 0	denormalizované záporné číslo
0	0	0	kladná nula
1	0	0	záporná nula
0	255	0	kladné nekonečno (overflow)
1	255	0	záporné nekonečno (overflow)
0	255	$\neq 0$	NaN – not a number – nečíselná hodnota
1	255	$\neq 0$	NaN – not a number – nečíselná hodnota

ANSI/IEEE Std 754-1985 formáty – 32b a 64b

ANSI/IEEE Std 754-1985 — dvojitý formát — 64b

$g \dots 11b$

$f \dots 52b$

Skrytý bit

- Nejvyšší platný bit mantisy (který se do bitové reprezentace operandu neukládá) je
- závislý na hodnotě obrazu exponentu. Jestliže je obraz exponentu nenulový, je tento bit
- 1, mluvíme o **normalizovaných** číslech. Na druhou stranu jestliže je obraz
- exponentu nulový, je skrytý bit 0.
- Pak mluvíme o **denormalizovaném** čísle.

Porovnání dvou čísel ve FP

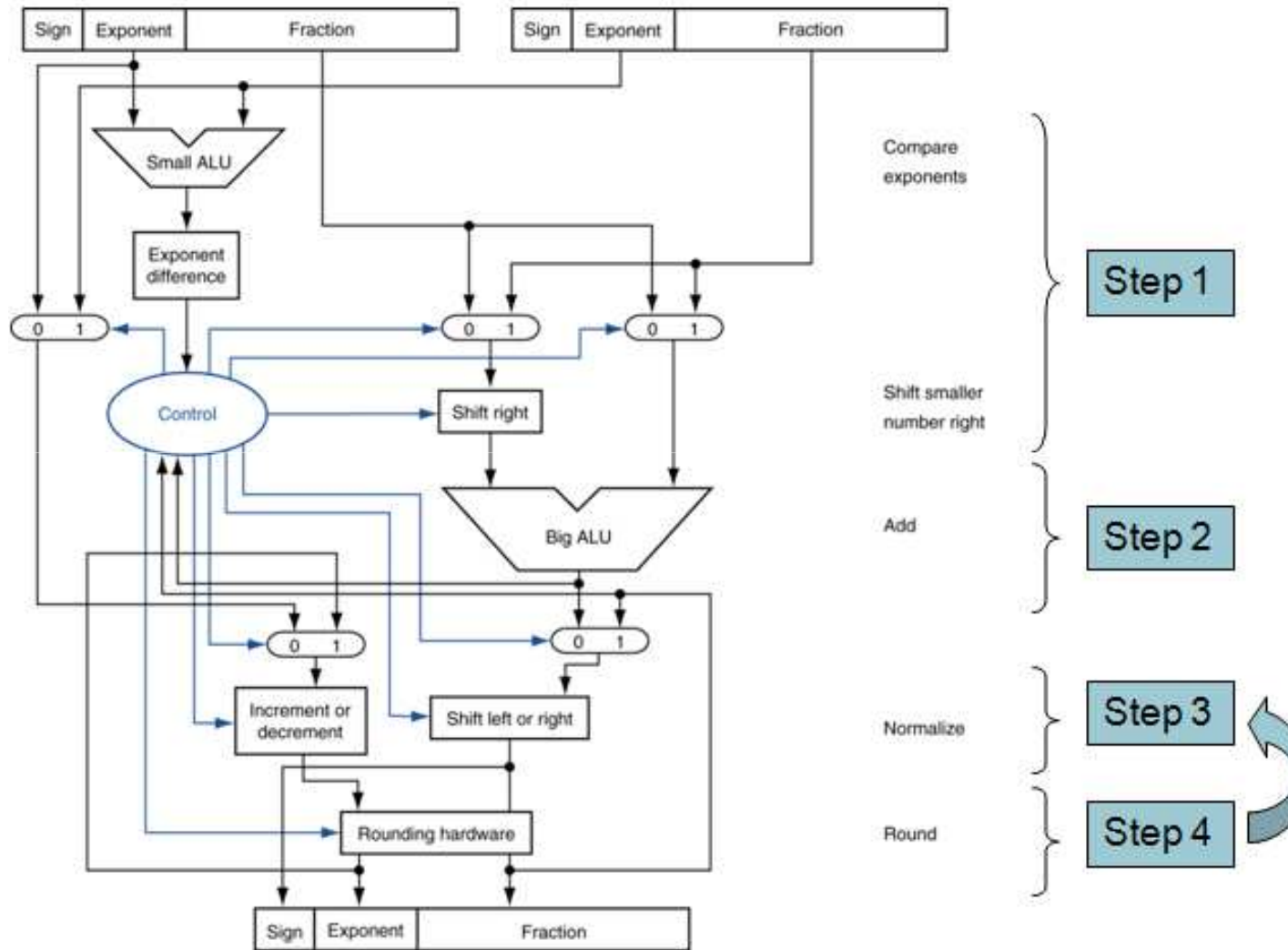
- Porovnání: je-li $A \geq B \iff A - B \geq 0$.
- Obrazy čísel A a B se odečtou jako čísla v přímém kódu a v pevné řádové čárce.
- To je výhodou zvoleného zobrazení čísel.
- Nebo je ještě jiný způsob?

Algoritmus sčítání v pohyblivé řádové čárce

- $M_a \times 2^{E_a} + M_b \times 2^{E_b}$
- Odečteme exponenty.
- Mantisu čísla s menším exponentem posuneme doprava o počet bitů, který je roven rozdílu exponentů.
- Sečteme mantisy obou čísel.
- Určíme počet nul mezi řádovou čárkou a první platnou číslicí součtu mantis.
- Posuneme součet doleva o tolik míst, kolik nul bylo nalezeno za řádovou čárkou.
- Zmenšíme původní exponent o počet nalezených nul.
- Zaokrouhlíme.

HW FP sčítačky

Násobení čísel v pohyblivé řádové čárce

- Exponenty sečteme.
  - Mantisy vynásobíme.
  - Normalizujeme.
  - Zaokrouhlíme.
-
- HW FP násobičky je srovnatelně složitý, jako FP sčítačky. Jen má namísto sčítačky násobičku.

Iterační dělička - Goldschmidt

$$Q = \frac{N}{D} = \frac{m_N 2^{e_N}}{m_D 2^{e_D}} = \frac{m_N}{m_D} 2^{e_N - e_D}$$

Pokud jsou čísla v normalizovaném tvaru, pak platí:

$$m_N = 1.????????...? \quad \text{a} \quad m_D = 1.????????...?$$

tzn. $1 \leq m_N, m_D < 2$ pokud uvažujeme celou mantisu, nebo
 $0,5 \leq m_N, m_D < 1$ pokud bereme pouze zlomkovou část.

Uvažujme pouze zlomkovou část (za desetinnou čárkou).

Zřejmě můžeme m_D přepsat do tvaru: $m_D = 1 - x$, kde $0 < x \leq 0,5$

Jakou hodnotu má x ? Spočítejme ji: $x = 1 - m_D$

Zvolme $F_0 = 1 + x$. Všimněme si jakou vlastnost bude mít $m_D * F_0$

Iterační dělička - Goldschmidt

Pokud $F_0=1+x$. Potom $m_D * F_0 = (1-x)*(1+x) = 1-x^2$

$$Q = \frac{N}{D} = \frac{m_N 2^{e_N}}{m_D 2^{e_D}} = \frac{m_N}{m_D} 2^{e_N - e_D} = \frac{m_N F_0}{m_D F_0} 2^{e_N - e_D}$$

Pokud budeme volit F_i tak, aby jmenovatel konvergoval k 1, bude číselník konvergovat k podílu mantis.

Zvolme $F_1=1+x^2$. Potom $m_D * F_0 * F_1 = (1-x^2)*(1+x^2) = 1-x^4$

$$\frac{m_N}{m_D} = \frac{m_N F_0 F_1 F_2 F_3 \dots}{m_D F_0 F_1 F_2 F_3 \dots} = \frac{m_N F_0 F_1 F_2 F_3 \dots}{\approx 1} \approx m_N (1+x)(1+x^2) \dots (1+x^{2^i})$$

Iterační dělička – Goldschmidt – vylepšená verze

- S rostoucím x ($0 < x \leq 0,5$) se konvergence zhoršuje. Pokud $x == 0.5$ je nejhorší. Jinými slovy, pro fixní počet iterací se snižuje přesnost výsledku.
- Modifikace Goldschmidtova algoritmu spočívá v odhadu (nepřesném) převrácené hodnoty K hodnoty m_D z look-up tabulky – podle několika málo prvních bitů (~ 10).
- Místo původního $x=1- m_D$ počítáme s $x=1- Km_D$

$$\frac{m_N}{m_D} \approx m_N K (1+x)(1+x^2)\dots(1+x^{2^i})$$

- Tato dělička se používá v moderních CPU.
- Kontrolní otázka: Můžeme tuto deličku použít i pro INTEGER?

Najdete všechny chyby v programu?

Chceme napsat program
pro zjištění součtu:

$$\sum_{i=1}^N \frac{1}{i^2}$$

```
#include <stdio.h>
int main()
{
    int i, sum=0;
    for(i=1; i<= 10^10; i++)
        sum += 1/i*i;
    printf("Soucet je: %d",sum);
    return 0;
}
```

Najdete všechny chyby v programu?

- Který způsob je nejvýhodnější?

$$\sum_{i=1}^N \frac{1}{i^2} = \sum_{i=N}^1 \frac{1}{i^2} = \sum_{i=1}^N \frac{1}{(N-i+1)^2}$$

$$\sum_{i=1}^{10^{10}} \frac{1}{i^2} \approx 1.6449340578301865,$$

$$\sum_{i=10^{10}}^1 \frac{1}{i^2} \approx 1.6449340667482264$$

} typ double pro oba případy.. Proč se liší?

Překvapení na závěr ???

```
#include <stdio.h>
int main()
{
    float x;
    x = 116777215.0;    printf("%.31f\n", x);
    x = 116777216.0;    printf("%.31f\n", x);
    x = 116777217.0;    printf("%.31f\n", x);
    x = 116777218.0;    printf("%.31f\n", x);
    x = 116777219.0;    printf("%.31f\n", x);
    x = 116777220.0;    printf("%.31f\n", x);
    x = 116777221.0;    printf("%.31f\n", x);
    return 0;
}
```